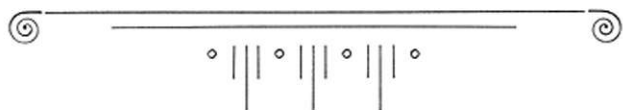

LJUBLJANSKI ZVON

Koraki nad mano.

Ž veselice pozno v noči
stopil v sobo sem domačo.

Še razločno gledal v duhu
razsvetljeno sem dvorano;
še vesele družbe slišal
smeh sem tudi, vtip in šalo . . .
Molk in pokoj pa je v hiši
bil krog mene in pod mano.

A nad sabo, v zgornji sobi,
čul sem hojo neprestano,
težko, trudno, škripajočo . . .
In resnica! Čul nad sabo
iz korakov teh sem pesem
staro, toda vedno mlado
o trpljenju, skrbi, strahu,
ki človeku kloni glavo,
ki pa tudi kri po žilah
s silo goni mu neznano,
da z ležišča plane vznosen
in da potlej, kadar zlato
luč pripelje zora zgodnja,
spet povzame borbo staro
za življenje, ki le drugim
v prid je vedno in v zabavo . . .

In nedavno sam zapustil
bil sem srečno družbo tako!

Ob spominu nanjo gledal
zopet svetlo sem dvorano,
slišal zopet smeh veseli,
s smehom zopet vtipno šalo . . .

Drugo jutro pa prešnil
stid srce mi je in glavo,
da so mogle mi hiteti
misli enkrat še v dvorano,
ko se čuli toli trudni
v noč koraki so nad mano . . .

A. Funtek.

Simonu Gregorčiču.

Pozabi trpljenje! Saj žalost je kaplja,
ki z lističa v jezero kane.
Pomnik pa prekrasni, ki si ga izklesal
v bridkosti in v solzah, vse veke ostane!

Ksaver Meško.

E v a.

Spisala Zofka Jelovšek.

oli v ravni Slavoniji je bilo v neki vasi dekle, ki so jo klicali za Evo. Ni se imenovala Eva po krstu, ali bila je tako krasna, močna in življenja polna, da tudi ona prva Eva, ki je rodila ves človeški rod, ni mogla biti krasnejša in krepkejša.

Visoka je bila kakor nobena v vaseh naokoli. Lase je imela črne in goste, da so se kakor temen plašč usipali preko ram in prsi; oči je imela, da so vsi moški noreli, če so pogledali vanje. Hodila je kakor kraljica ponosno in lahno. Vezla je pisane rože v svilene robce, ki so bili tenki in fini kakor pajčevina, in če se ji je zdelo, se je peljala s hlapci v šumo in je sekala hraste in smreke kakor najjačji od njih. Njene roke so bile kakor iz mar-morja, tako bele in trdne. Postavljali so mlaje v vasi in tudi ona je bila med dekleti, ki so gledala. Zasmejala se je, stopila bliže,

vzdignila s svojimi lepimi rokami zeleni mlaj kvišku in sama postavila ovenčano drevo v jamo. Srajca se ji je pretrgala od ram doli in zableščale so se njene prsi kakor cvetoče lilije. Vsi moški so zakričali, tako je bila krasna z razgaljenimi prsmi, a v rokah zeleni, ovenčani mlaj. In od tedaj so bili moški kakor satani, če so se spomnili Eve; goreli so vsi in srce jih je palilo bolj nego peklenški ogenj.

Bil je eden med njimi, oženjen človek, stasit kakor poganski bog. Ni pogledal svoje žene od tedaj, ko je videl Evo dvigniti mlaj. Ni pogledal žene in enkrat so ga našli fantje v podvečer ležečega na trati, odkoder se je videlo okno Evine sobe. Ležal je tam, stokajoč kakor v hudi bolezni. Zdajpazdaj je dvignil silne pesti in se je udaril ob prsi z vso močjo. Ko so stopili bliže, so videli, da so njegove prsi krvave, v capah je visela srajca in koža, da se ni videlo, kaj so cunje in kaj meso človeško. Zgrozili so se.

„Kaj delaš, pri Bogu strahovitem!?“

„Ljudje, jaz ljubim Evo!“ je dejal in zopet je dvignil pesti, da se udari po prsih, kjer ga je žgala duša njegova.

Tako so ljubili Evo.

Ona je bila že zaročena in njen ženin je bil pri vojakihi. Še eno leto ga je imela čakati.

Težko ji je bilo to čakanje, zakaj njena kri je bila vroča, kakor je vroča kri levinje v vročih zemljah ob ekvatorju, ko v kraljevski svobodi čaka svojega leva, kralja. Eva se ni bala moških, ah, bila je močnejša od tigrice v temni gošči večnih šum. Ni se bala moških, ali njeno telo je bilo kakor rodovita in krasna zemlja pod božjim nebom, ki je ustvarjena za to, da bi klila in cvetla.

In vendar je bila čista in je ljubila svoje ponosno devištvo. Hotela se je posvetiti svojemu bodočemu možu nedotaknjena, ne zaradi njega, ali zaradi sebe, ker je bila ponosnejša nego kraljica, ki se ne more ponižati s svojim hlapcem. Ženina svojega si je odbrala sama po lastni svoji volji, in to ji je zadostovalo, da čuva svojo obljubo, kakor čuva življenje svoje.

Bila je bolj divja, bolj drzna nego najdrznejši fant v selu. Če se je zmislila, je šla k reki, preplavala jo oblečena in ujela tam na ravnem, ogromnem pašniku ob reki kakega žrebca svojega očeta. Tako mokra, kakor je bila, ga je zajahala, zavrisknila in že sta bežala v divjem diru po zeleni ravnici. Po cele tedne so se pasli konji na paši in so bili divji kakor vrag. Ali ni ga bilo, ki bi ga Eva ne ukrotila s svojimi močnimi pestmi. In če so zaslišali moški po

žitnem polju na drugi strani reke njen vrisk, so obstali, oči so se jim zasvetile in srce jih je zapeklo, kakor da jih je ugriznila goreča kača.

Čudna je bila Eva, ali smela je biti, zakaj ni je bilo take nikjer, kakršna je bila ona. Nobena ženska je ni opravljala, četudi so trpele vse že zaradi tega, da je bila sploh na svetu. Vedele so vse: Me smo deklet, ali ona je kraljica.

Pri njenem očetu je služil majhen, črn in grd hlapec. Po rojstvu je bil Lah, ali kar je sam pomnil, je živel v tem kraju. Najmlajši je bil od hlapcev, najzadnji in najneznatnejši. Bil je mlajši nego Eva.

On je bil Evin pes. Danes ga je topla, drugi dan je bila dobra ž njim, kakor se ji je zljubilo. Vedela je, da jo blazno ljubi, in kratkočasilo jo je njegovo strast še bolj razžigati. Včasih je rekla: „Prinesi vode in umij mi noge!“

Ubogal je vselej.

Enkrat ji je opomnil oče: „Zakaj ne pokličeš katere deklet, zakaj moškega?“

„Ne, čemu?“ je odgovorila Eva. „Kaj ni naš hlapec?“

Rekla je to zasmehujoče in zaničljivo, kakor da je edina hči najmogočnejšega kralja.

Zabavalo jo je, ker se ni upal dotekniti njenih nog niti sekundo dalje, nego je bilo potrebno, čeprav je bil njegov obraz temen in spačen od strasti. Ali ni si upal niti trenotek pozabiti svoje hlapčevske ponižnosti.

Ugriznil se je enkrat od jeze, od gneva v ustnice, da se mu je pocedila rdeča, vroča kri in kanila na belo Evino nogo. Pahnila ga je proč in pljunila: „Fej! Gnusi se mi kri tvoja in če bi si jo izcedil iz srca. Pes!“

Njegove oči so bile vedno kakor dva žareča ogla in zdelo se ji je, da bi se opekla, če bi se jih doteknila s svojimi prsti.

In zaradi teh njegovih oči, ki so jo posebno kratkočasile, ga je jemala s seboj, če je šla z doma. Pred zoro je vpregla konja, se odpeljala v gozd in prišla šele pod noč domov. Bolj je delala ves dan nego najmočnejši drvar. Nič ji ni bilo pretežavno in nemogoče in veselilo jo je narediti vse, karkoli se ji je zahotelo, Hlapec — imenovala ga je „Laha“ — ji je moral streči, skuhati opoldne kosilo, skrbeti za konja.

Nekoč jo je presenetila v gozdu strašna nevihta. Drevje je ječalo, veje so pokale, strašni bliski so treskali, vihra je besnela in voda je v debelih curkih lila izpod neba. Peljala sta s hlapcem vsak

enega konja na uzdi in iskala zavetja. Prišla sta končno do pol razpadle barake, kjer sta vedrila. V enem kotu je bilo z deskami obito ležišče od listja in mahu, kjer so včasih nočili drvarji ali lovci. Bilo je suho tam. Eva je šla tja, da si izžme obleko, ki je bila napojena in težka od vode.

„Ne glej sem, Lah!“ je ukazala. In besedo Lah je izgovorila, kakor se ukazuje psu: „Karo! Sultan! . . .“

Ko je bila slekla jopič z mokrih rok, jo je ugriznilo nekaj vročega v ramo.

Pes se je spuntal, hlapec je stal za njo in govoril; kakor da blazni: „Eva, ti si kakor satan in kakor Bog, tako lepa!“ Prijel se je je kakor mačka.

Hoteta ga je pahniti proč, kakor bi bi bila odpahnila vsako golazen, ali tedaj je ugledala njegove oči. Te črne, plamteče, pekoče oči so vzbudile v njej peklensko željo, da bi ga dražila, kakor draži včasih krotitelj svoje zveri, hoteč jim še bolj pokazati svojo moč. Nagnila se je k njemu, zasmejala se je v tem grmenju in blisku, v tem tuljenju vsega gozda, zasmejala se je in poljubila hlapca na tiste njegove oči. On je zakričal, kakor bi zakričalo celo peklo, če bi jim kdo oznanil odrešenje. In ta hipni vrisk jo je omamil, oslabil, trenotek, en hip se je obotavljala, da bi ga pahnila proč, in že je bilo prepozno, že so njene roke nevede stisnile hlapca k sebi. Zagorela je vsa in zgrnila se je nad njo mameča sladkost.

Zunaj je treskalo, drevesa so pokala, zemlja je tulila, nebo se je zibalo, razsvetljeno od strašne luči palečih bliskov.

Ko se je Eva zavedela, se ji je zdelo, da se je pogreznila v peklo. Z enim samim giblajem svojih rok je odpahnila Laha, da je odletel na podboje pri vratih. Pobral se je in v tistem trenutku je izginil v rjovečem gozdu. Skočila je kvišku, stala par minut kakor iz kamena, potem je zakričala, zaletela se s čelom v deske, padla na ilovnata tla, planila h konjema, stisnila pesti in ju bila s strašno močjo po glavi, po očeh, po gobcu. Dvignila sta se konja, udarila so kopita po njenih ramah, po rokah, a ni čutila. In konja, divja od strahu, sta zdirjala ven, kjer so ju podili bliski, žvižgajoče veje, tuleči grom.

Eva je planila za njima, blazna od zavesti svojega ponižanja, od strašne, peklenske jeze, od hipnega, groznega obupa. Padala je črez debela, vstajala, veje so ji trgale čelo, zaletovala se je besno od drevesa do drevesa, letela skozi divjo nevihto kakor obsedena furija. Padla je končno raz pečino in obležala v nezavesti.

Konja sta prišla sama domov, vsa ranjena, obtolčena. Šli so vsi hlapci in vse dekle iskat Eve, ali niso je našli. Šele drugi dan pod večer je prišla, napol gola, krvava, s pestmi, ki so bile ranjene do kosti. Šla je gori v svojo izbico in ni govorila z nikomer. Videli so vsi, da je bolna, a nihče ni bil toliko pogumen, da bi vprašal, kaj ji je. Ves teden je ležala gori, ni odprla vrat ni očetu, ni materi in ni jedla ničesar razen nekoliko sočnega, hladečega sadja. Okna je imela zagrnjena dan in noč.

Črez teden dni je prišla doli, ali njen obraz je imel tako ponosen in trd izraz, da se je je vse ogibalo. Niti oče ji ni rekel besede. Ženske so si šepetale, da se ji je najbrž takrat ob tisti nevihti zmešalo, kajti ona, ki je bila prej tako vesela, se ni niti nasmehnila več. Z visoko vzdignjeno glavo in kraljevskimi koraki je hodila po polju.

Lah je izginil. Mislili so, da se boji priti, ker ni dovolj pazil na konja.

Eva je bila zdaj po ves dan na polju. Delala je s strastjo. Od jutranje zore do večernega mraka je žela, kosila, vozila. Od reke sem je speljala nove dolge rove v njive svojega očeta. Stala je v izkopani grapi in niti trenotek niso počivale njene roke. Znoj je kapal raz njen obraz na črno, rodovitno zemljo. Bila je lepa kakor prej, samo še bolj kraljevska, bolj velika.

Delala je kakor črna živina.

Starši niso rekli niti ene besede. Kakorkoli je storila Eva, je bilo prav storjeno. Lahko je ležala doma na vrtu v senci, streljala s staro očetovo puško na golobe, tkala svilene rute ali mlatila, kopala — vse je bilo prav in dobro. Ljubila sta jo oče in mati, Evo, edinico svojo, kakor se ljubijo nebesa, tisočkrat bolj, nego sta ljubila sebe. Bila je velika ta ljubezen, boleča, molčeča in ponižna. Vsaka velika ljubezen je ponižna. Ti, ki ljubiš, si suženj, ali oni, kogar ljubiš, je kralj.

Ni zato vprašal oče Eve: „Zakaj ne sediš pod večer z nama na vrtu, zakaj se ne smeješ, zakaj ne igraš tamburice, zakaj ne poješ, da slišiva z materjo tvoj glas in se veseliva v srcu?“ Ni je vprašal, ali njegovo oko je poizvedovalo z ljubeznijo: „Kaj ti je, hči, edinica, kaj ti je, da trpiš in nama ne poveš? Govori in oče tvoj bo dal srce iz moških svojih prsi, da ne boš žalostna!“ — Ali Eva je molčala.

Mati je hodila tiho okrog in ni si upala ogovoriti hčere, da bi ji rekla lepe, ljubeznipolne besede, ki so jo tiščale v duši. Ni ji rekla: „Edinica, zvezda moja, spasa moja, golobica, roža mojega

srca, veselje mojih oči . . .". Ni ji rekla. Samo tiho je pošepetala včasi: „Eva, Eva! . . .". Boječe je zašepetala, kakor bi se bala, da bi se utegnila jeziti, ker jo ljubi.

Eva je bila ponosna, Eva je bila trda, hodila je z visoko povzdignjeno glavo, ker je hotela pozabiti. „Če si odpustim sama, je pozabljeno," si je rekla glasno tisti dan, ko je prvič odgrnila zagrinjala na oknih svoje izbice in zopet šla med ljudi. In zato je zdaj neprestano pazila, prežala, da bi se ne vtihotapil v njene misli sramoten spomin, zato je bila tako ponosna, da bi čutila: „smem biti ponosna, če morem biti tako ponosna".

Minili so tedni in neki dan je Eva začutila, da bo mati. Opo-tekla se je pri tej misli, ki je ni mogla, ni hotela verjeti.

Celi dan je hodila okrog, daleč od ljudi, in ko se je znočilo, ni šla domov. Hodila je po polju, po daljnih, nepreglednih pašnikih in je molila iz dna svojega bitja: „Ti Bog, ni res! Ni res! Usmiljeni Bog, ni res! Milost!"

Trepetale so zvezde na visokem nočnem nebu in Eva je bežala okrog po polju kakor splašena zver, ki zastonj išče zavetja.

Prišla je na blatno cesto, koder je hodila vaška čreda vsak dan. Vrgla se je na kolena, vrgla se je na obraz v blato, ponižala se je, upajoč, da se je Bog usmili tako ponižne. „Večni Bog, prizanese mi! Samo črv sem, smet pred tvojimi očmi, ali tega ne morem! Usmili se me, ti, ki te imenujemo svojega očeta!"

Molila je molitve, ki jih ni molil pred njo nihče, ležala je v blatu, da bi prisilila to strogo, strašno nebo, da bi se je usmililo.

Celo uro je ležala tako, ali ni bila potolažena, ko je vstala. Obrisala si je obraz in njene oči so bile zopet ponosne, ko je zaklicala: „Če me ne uslišiš, si krivičen! Če me ne uslišiš, je laž, da si usmiljen! Če me ne uslišiš, te ni!"

Šele, ko se je daniło, je šla domov. Pogledala je po sebi doli. „Posuši se, posuši, gnusna, kleta kal!"

Njena kri naj bi se bila spojila s krvjo pohotnega hlapca?! Njeno kraljevsko telo, ki ga je čuvala tako sveto, naj bi bilo posoda bitju od takega sužnja?!

Ne, ni mogoče!

Čakala je od dne do dne, bala se je, ni verjela, upala je, prosila Boga. In vsak dan je raslo brezmejno njeno sovrašтво proti tej tisočkrat prokleti kali, ki je klila, klila zoper njeno voljo . . . Po-mendrala bi jo bila, strla, in naj bi bilo veljalo deset peklov! Branila se je, ali ona je bila močnejša od nje! . . .

In črez nekaj časa je vedela, da mora poginiti.

Poginiti! — Bila ji je všeč ta divja, močna beseda. Ni se je bala.

Kakor volkulja bo poginila in še strašneje!

In ker je bila močna na duši in močna na telesu, se ni obotavljala. Pisala je še ženinu v mesto:

„Nocoj po noči moram poginiti.

Eva.“

Samo to je pisala. Ljudje, ki se pripravljajo na smrt, pišejo več, ali to ni bila smrt, kar si je bila izbrala ona. Tako pogine garjav pes za vasjo za kakim plotom, kjer zagrebajo mrhovino.

„Pismo ne pride prehitro . . .“

Popoldne je vzela Eva handžar iz očetove skrinje. Bil je lep handžar, s srebrom obložen, na ročici okičen z bogatimi ornamenti, ki so se vili okrog štirih rubinov, krvavih kakor kri turška, ki se je nekdam cedila po beli slonovini.

„Škoda handžarja za tak posel!“

Ali bil je oster.

Šla je v gozd, ki je kakor črn prtljaj ležal na ravnici in segal kdo ve kam — daleč, v nedogled. Šla je k pečini, odkoder je znala, da se vidi vse polje, da se vidi vas, pašniki, reka široka, da je svet odprt očesu kakor ravna plošča, vse tja do sivih megel, ki vstajajo že z ogrskih pust. Na vrh pečine je šla, poiskala si je lep prostor pod samotno smreko, kjer bi se človek lahko naslonil, počitka potreben, kjer je senca in veter, ki šumi preko temnozelenih vrhov ravnega gozda.

Stala je trenotek tam in z enim samim pogledom se je poslovila od vasi, od polja, od reke, od pašnikov — ravnih, nedoglednih.

Pa je potegnila handžar iz nožnice, stari ostri handžar in zasadila si ga je pod srce z vso silo, da bi poginilo tisto, tisto sovraženo — prej od nje.

In padla je na zemljo, pokrila si je obraz s svojimi črnimi lasmi, zatisnila je usta z njimi, da bi ne zakričala, ne zastokala. —

Zapuščena kakor volkulja je umirala, preminila, zaničevana od same sebe, kakor pogine garjava psica tam za plotom, in vendar ponosnejša od kraljice na prestolu! . . .

Bitje in žitje Bleiweisovih „Novic“.

(1843—1902)

Spisal prof. dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

leposlovni smeri „Novic“ čitamo bridke šale tudi v spisu „Triglavan s Posavja“ („Zvon“ 1870, stran 277.). N. pr.: „Spisi morajo biti taki, da jih sme človek brati na Veliki petek ali tudi pred obhajilom tisti večer“; vzor bodi pratika. „A kdor hoče kaj misliti tu, ta naj se pobere . . . on je izdajalec.“ Drastični so zasmehljivi nauki, ki se dajejo na strani 291. za zlaganje pesmi, češ, brez ljubezni — žal — pesmi niso mogoče: „Ljubezni je liričnemu poetu potreba kakor psu palice“; ljubezen se torej ne more prepovedati, ali dobrih nauk je treba pesniku. Ljubezen bodi vedno nesrečna, neuslišana; iz tega sledi dvojna korist: „iz take ljubezni ne more biti greha proti 6. zapovedi in drugič, nesrečni pesnik . . . lahko vedno joka, zdihuje in stoka. Svojo drago popisujoč, naj samo govori o njenih ‚črnih‘ laseh, ‚modrih‘ očeh in rudečih licih, in če tudi še o njenih čarobnih ustnicah; a kar je dalje doli, bognedaj! . . . Bližati se sme svojemu idealu samo na deset korakov . . . Po dnevi naj se (pesnik) izprehaja po cvetočih livadah . . ., terga naj pisane cvetice, plete iz njih krasne vence, katere moči se svojimi gorkimi solzami; toda ne preveč, ker solze so slane in škodujejo cveticam! Po noči pa naj svoje bolečine blede luni toži“ itd. — — Še hujši so bili napadi, ki niso oblečeni v satirično obliko, ampak so vse imenovali s pravim imenom, n. pr. Levstikov dopis „Gospodom naročnikom „Pavlihe“ (Zvon 1870, str. 271.): „V denšnjem pokvarjenem času ljudem nij do resnice; dobri so vsi, tudi najgerši, najzaničljivejši pripomočki, samo da se doseže nepošten namen. Med Slovenci so javno mnenje v zakup vzeli samo nekateri, a slepa množica za njimi vpije, če tudi sama ne ve kaj, ker je preneizobražena in poleg tega tudi prelena, da bi sama premišljevala“. In na strani 272.: „Slovenci naše dobe so z ene strani še res preotročji, a z druge strani že preveč pokvarjeni, zlasti politično . . . Kdor hoče med njimi dobro živeti in srečo imeti . . ., spoštovati mu je samo pervake“. — Vsakdo je vedel, kam to meri. Ta dopis je usekal tem huje, ker se ne bavi le z literarnimi, vedno le bolj

akademičnimi odnošaji, ampak se dotika javnega delovanja in tajnega mišljenja prvakov.

Proti takim napadom so se vendar vzdignile „Novice“ in so prinesle na strani 321. „Črtice o Pavliha-Zvonovcih“; ali odgovor je precej klavrn, le nekaj osebnih udarcev na Levstika in Stritarja je krepkih; vse drugo je dovtipkanje in lovljenje besed in nasprotij. Moralno so zmagali na vsak način Zvonovci, v zunanjih uspehih pa ne: „Pavliha“ je prenehal sredi leta, Zvon se je prekinil konec l. 1870.

Staro nasprotstvo pa je ostalo, dasi ni več tako izbruhnilo kakor leta 1870. Ko se je dunajski „Zvon“ preselil v Ljubljano, so ga „Novice“ (1880) za prihodnje leto najprej oznanile malo prezirno: „Lepoznanski list prične ob novem letu tudi v Ljubljani izhajati“; šele pozneje ga nazivljejo z imenom „Ljubljanski Zvon“, dočim so se napram „Kresu“ vedle že od kraja mnogo prijazneje. Ko sta nastopnega leta (1881) začela oba lista izhajati, so dajale „Novice“ „Kresu“ vedno prednost, vendar so živele tudi z „Zvonom“ v miru.

3. Ali dvignila se je ostra opozicija na drugem polju, ki je bilo z „Novicami“ nekaj po vsebini, še več po osebah v ozki dotiki, namreč pri „Slovenski Matici“, ki ji je predsedoval dr. Bleiweis. Sistematično so jo napadali „mladi“ že od leta 1877., češ, „naša mlada generacija se od Matičinega odbora nič ne nadja, ker ta odbor ne bi sprejel nobenega svobodnomislečega zgodovinskega ali prirodopisnega članka“ (gl. leto 1877., posebno str. 39.). Kak udarec je zadel tudi ex-pesnika Koseskega! — Do prav ostrih govorov je prišlo pri občnem zboru 14. julija 1880. l. Tu je dr. Tavčar ostro kritikoval odborovo delovanje in zakrknjenost, češ, ona je kriva, da Matica nazaduje od leta do leta; le pisatelji, kakor je Koseski, so ljubljenci odborovi, ta Koseski, ki je pred dvema letoma, ko se mu je v „silovitih ditirambih“ slovenski napivalo, mirno odgovoril nemški: „Meine Herren, entschuldigen, daß ich deutsch rede; slovenisch verstehe ich nicht“. — Kaj je pomagalo Bleiweisovo pojasnilo, da je govoril Koseski te besede sarkastno, češ, nasprotniki so mu res očitali, da ne razume slovenščine! Ogorčenost proti Koseskemu je le rasla! Lahko pa je predsednik zavrnil n. pr. očitjanje, da je Matica za ono leto izdala poleg Letopisa le 2 brošuri.

VII.

Tako je marsikaj grenilo Bleiweisu stara leta; on se je gotovo ravnal povsod po svojem trdnem prepričanju in je imel brezdvomno najboljše namene; ali preveč bremen si je bil naložil,

bremen, ki jih v zamotanejših časih druge tretjine preteklega stoletja ni bilo več mogoče enemu človeku izvrševati tako, da bi se ne vzdignili prirekovalci. Vsekako pa moramo odkrito priznati, da je tudi storil in dosegel, kolikor je enemu, zelo sposobnemu in neumorno delavnemu človeku mogoče. — Leta 1880. je pisal Levec v „Slovenskih Večernicah“ (stran 7.): „Prej, nego je kdo mislil, . . . imel je (Bleiweis) okrog Novic zbrane vse pisatelje, vse domorodce, vse prijatelje naroda našega in tudi ostali slovanski svet je Novice vesel pozdravljajal ter jih podpiral. Novice so v kratkem času iz neznanega poljedelskega lističa postale učiteljice - buditeljice slovenskemu narodu in njih modra in premišljena beseda poslušala se je kmalu in se posluša še danes v vseh raznih in imenitnih stvareh po vseh pokrajinah slovenske zemlje.“ — Zadnje besede so bile izrečene še in le pod vtiskom velikanske slavnosti: Bleiweisove sedemdesetletnice (dne 18. in 19. novembra 1878. l.), vendar mislim, kljub raznim nasprotstvom ni bilo Slovenca, ki bi ne bil privoščil dr. Bleiweisu izredne časti, ki so jo javile „Novice“ leto pozneje (1881, stran 153.): „Preradostni naznanjamo svojim bralcem danes novico, da ob priliki poroke svetlega cesarjeviča Rudolfa došla je po milosti Nj. Veličanstva . . . slovenskemu narodu velika čast, da je njega voditelj dr. Janez Bleiweis prejel imenitni red železne krone III. vrste, s katero v zvezi je plemstvo.“ — Mi priznavamo dandanašnji radi: oče slovenskega naroda je to čast zaslužil !¹⁾

Prav po človeško se nam užali, da je užival tako malo časa zunanji blesk, ki mu je bil podeljen, ko je že sneg pokrival njegovo glavo. Že na str. 380. (št. 47.) istega letnika (1881) čitamo kratko vest: „Vse mesto je te dni pretresla strašna novica, da je g. dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški nevarno zbolel . . . pa danes moremo povedati veselo novico, da mu je odleglo.“ Prihodnja številka (30. nov. 1881) pa ima črno obrobljen naslovni list in poroča: „Mrtvaški zvon je zapel, ugasnila je najsvetlejša Slovenije luč, narod slovenski je izgubil svojega očeta: doktorja Janeza Bleiweisa, viteza Trsteniškega, ni več med nami . . . Kakor narod, solzé se tudi „Novice“ za svojim očetom in neutrudljivim svojim urednikom“. Na str. 387. je kratek nekrolog, ki med drugim pravi: „Dan 29. nov. je tisti nesrečni, ko je izgubil narod slov. svojega očeta. Zjutraj si videl po mestu le tužne obraze, še celo nasprotniki naši so umolknil; mrtvaški bron je povedal vsakemu, da umrl je poštenjak, narodu

¹⁾ Na str. 289. je povedano, da si je izbral Bleiweis pridevek „Trsteniški“.

pa, da je smrtna kosa pokosila velikana . . . Na Ljubljano se je vlegla gosta megla žalosti.“

Zdaj tudi Bleiweisovih Novic v doslovnem pomenu tega nazivanja ni bilo več, teh čudnih Novic, ki so služile vsemu in vsakemu, da se je le na kak način vzdržala zveza s slovenščino ali Slovenijo.¹⁾ — „Novice“ pa so še seveda izhajale . . .

VIII.

Vse to, kar smo doslej posneli iz vsebine „Novic“, se ni gladko zlagalo s programom Novic „kmetijskih in rokodelskih“. Ali ni šlo drugače. Nova doba je delovala posebno od leta 1848. tako, da je bilo treba pogledati v tedanje vrvenje sveta. Bleiweis je s svojimi „Novicami“ najprej na tistem krenil malo izven ozkih mej kmetijstva in rokodelstva, potem pa je svoje postopanje tudi javno pribil in utemeljil. Pisal je leta 1848. v 43. št. na str. 179. prav spretno in priložnosti primerno: „Bravcam! Odkar se je v našim Cesarstvu nova vlada . . . začela, so se Novice nekoliko v svojih spiskih premenile; bere se namreč v njih menj kmetijskih in rokodelskih reči. Ker so nam to spremembo nekteri že očitali, je naša dolžnost, zastran tega očiten odgovor dati. — Prekucije našiga cesarstva, ki so se 15. sušca začele, so prekucnile celo poprejšnje življenje vsih stanov. Dokler svet stoji, še taciga ni bilo . . . Novice so bile edini slovenski list do tega veliko pomenljivega časa . . . Novice pa so ostale tudi še čez 3 mesce potem edini slovenski list; one same so preživele prvi čas noviga prerojenja. V taki dobi, ko je vse hrepenelo zvedeti novih prigodb, v taki dobi . . . kdo bi bil rad bral, kako turšico sejati, kako mravljince zatirati, ovcam garje odpravljati itd. Na polje nove vlade so mogle Novice svoje brave na kmetih peljati in jim kazati, kaj se tam godi, de so . . . se zatirale škodljive pravice, ktere so lažnjivci po deželi obilno trosili. — Začelo se je potem pripravlanje poslancov k Dunajskimu zboru in zopet so se novi opravi Novic o ti dobi začeli. — Vsak previden človek bo tedaj . . . poterdil tačasno spremembo Novic in bi nam nasproti po pravici zaspanost očital, ako bi bili o taki dobi ostali celo na starim kolovozu. — Novice so se že sicer tudi celi čas svojega obstanja . . . goreče poganjale za povzdigo slovenske narodnosti — kako neki bi li bile zamogle zdej omolčati, ko je žetve

¹⁾ Sumarno je označil pomen „Novic“ do te dobe Levec n. n. m. str. 8.—9.; obširen posnetek iz njih z ozirom na Bleiweisa pa je podal Marn v „Jezičniku“ XX. 1882.

čas prišel, kar so one toliko let neutrudljivo sejale! Kadar bo pa vse to lepo dokončano, bomo pa spet začeli orati in sejati, de bo veselje . . .“ In dne 6. grudna javlja uredništvo: „Novice bojo ob novim letu (1849) nekoliko svoj nadpis premenile in se bojo imenoval: „Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči“.

Ta naslov je v bistvu ostal Novicam do njih zadnje številke; izraz „n a r o d s k i“ (pozneje „narodni“) je treba razumeti v najširšem pomenu: slovstvo, zgodovina, jezikoslovje, narodopisje, glasba . . . Prav velik delež tega zaglavja pa je kmalu prevzela **politika** z vsem, kar je ob njej. Že pred l. 1848. so Novice posezale v njo, kolikor je bilo tedaj mogoče; izvečine se je pletlo vse i prej i poslej za enakopravnost slov. jezika v javnosti, v šoli, v uradih. Splošno politični duh je ostal pri „Novicah“ tak, kakor ga posnemamo iz očetovske opazke takoj leta 1844., str. 3., opazke, ki se na naiven način dotika že socialnega vprašanja: „V resnici je prazno modrovati, kako so ljudje živeli, kadar jih je malo bilo, ampak vprašanje je, kaj zdaj potrebujejo, ko je vsak kot z ljudmi natlačen. Če zdaj ne bo straha in gosposke med ljudmi, pojde vse križem, močnejši bodo slabšiga terli.“

Konkretno je bilo treba govoriti o politiki leta 1848. Konstitucija! Ljudstvo je čutilo in slutilo, da se je zgodilo nekaj velikega, ali kaj, tega ni vedelo, ni razumelo. Celo javno življenje je poskočilo za oktavo više, tudi mirne „Novice“ so poskočile, ko so prinesle v 12. šte. na strani 45. vest o konstituciji,¹⁾ dočim so molčale o hudih bojih, ki so besneli pred njo. V onih napetih časih je bilo prav dobro, da so „Novice“ začele takoj položaj motriti trezno, brez škode tudi pretrezno. Saj je dovolj značilno, da so morale „Novice“ v tem letniku skoraj v vsaki številki resno svariti kmete, naj ne mislijo, da odslej ne bo treba plačevati nikakih davkov; prav je tudi bilo, da so včasih vlile hladen curek na prerazgrete glave. — Odločno in dostojno pa so zastopale narodove interese pri vsaki važni priliki; s pomočjo dovolj prostranega dopisništva so imele napeljene žice v mesta in zakotne vasi in so na ta način res bile središče, kamor je težilo vse narodno življenje in odkoder je zopet dobivalo novega življa in splošnih direktiv. Vse je teklo gladko kakor v kaki družini, kjer vlada patriarhalnost in odločuje starejšina — oče. — Polagoma se je skalilo tudi to razmerje; saj ni moglo biti drugače.

¹⁾ Dne 4. „kozoperska“ (str. 170.) so javile: „Belo-modro-rudeče barve so po sklepu ministr. notranjih oprav od 23. preteklega mesca poterjene barve krajnske dežele.“

Tekom let se je porodil naraščaj, ki se je priučil javnemu življenju v praksi in teoriji; ta se je jel upirati edino vplivni besedi slovenskih voditeljev, ki jim je — najprej na političnim polju — tajna in javna kritika pridejala ime „pervaki“ z znano zabavljivo ostjo, ki vršiči v ogorčenem očitaniu, da so ti prvaki absolutisti. No, bili so res absolutisti, ali dokaj krotki in — to je poglavitno — res delavni, in če je bilo treba, tudi složni z „mladimi“, z „liberalci“, ali kakor jih pač imenujemo.

Ko je postajalo nasprotstvo hujše in hujše, se je umaknil dr. Bleiweis v boljši svet; „Novice“ so še skušale biti Bleiweisove, naglašale so njegovo geslo: „Z Bogom za cesarja in domovino“, ali v marsičem se pokaže vendar hitro razlika. Splošno pomembno je, da se že leta 1881. omenja „Ljublj. Zvon“ nepričakovano obširno s pristavkom „Bodi toraj toplo priporočen“, in v nastopnem letniku se ocenjuje, res ocenjuje Gregorčičeve „Poezije“ z zasluženjo pohvalo brez praznega hvalisanja. Da se ocenjevalec zaveda svoje dolžnosti, sodeč o delu brez strankarskega škiljenja, o tem priča pripomnja: „Zdi se nam jako prenapeto in krivično, ako se podtikujejo tem poezijam drugi nego najblažji vplivi do človeškega srca. Kdor jih je bral, ne bo tako sodil kakor nek slovenski list.“

To je zgled iz slovstva. — Kakšna pa je bila odslej politika v „Novicah“? Glede nje so stopile „Novice“ izprva v previdno reservo; posvetile so se z vsemi silami svojemu pravemu namenu pod strokovnjaškim vodstvom mož, kakor J. Murnika, G. Pirca i. dr.; drugim strokam se je odmerilo pač zato še dovolj prostora, ker so bile doslej „Novice“ nekaka univerzalna revija.

(Konec prih.)

Mira.

I.

Reka šumeča pada črez jez
tam doli v globoki dolini —
Ah, danes je tako lepa noč,
srce se mi koplje v milini.

Ah, danes je tako lepa noč
in ti si tak sama nemirna —
in moja sreča globoka je,
globoka in neizmerna . . .

II.

Padalo v morje je solnce	Ah, kako mi je ugajal
za gorami modrimi —	teh oči ponosni žar,
Ah, kako so všeč bili	ah, kako mi je ugajal
tvoji mehki kodri mi!	lic teh strastnih blede par!...

Za gorami v modrih daljah
padlo solnce je v morjé,
padla kakor senca plašna
je ljubezen na srcé . . .

III.

Zaljubljene pesmi plavajo	Ah, grenko je hrepenenje,
na mojo rojstno stran,	ki nam razdvaja srce,
tja v mestece tiho in mirno	ki vzbuja v njem misli mračne,
na sredi dolenskih poljan.	ah, vzbuja slutnje temné!...

Jesenska noč je tam doli,	O ljubica, nič ne misli,
pri oknu dekle sloni,	ti ljubi, ljubi samó —
solzé ji na licih drhtijo,	Moja duša pri tebi vasuje,
bežijo v daljavo oči.	moje pesmi nad tabo pojó!

IV.

Mira, poglej, jaz sem truden zeló
in vrgel veslo sem stran —
Zašlo je že solnce za daljno goro,
noč lega na morsko ravan.
V naročje ti glavo naslonil bom,
zatisnil bom svoje oči —
Jaz sem tujec povsod, prodan je moj dom
in zame dneva ni . . .
O Mira, ne skrbi za vesla več
in mrzlih valov se ne boj! —
Življenje je s tabo sen cvetoč
in smrt ni grenka s teboj! . . .

M. P.

Otrok se smeje.

Spisal Ivan Cankar.

Bolna je ležala Anka v svoji majhni, ograjeni postelji. Malo bolj bela so bila lica, toda usehnili niso, še skoro bolj okrogla so bila. Tudi oči so bile kakor prej: zelo velike, svetlomodne in tako čudno mirne, otroško vprašujoče...

Dve leti je bilo takrat Anki; hodila je že krepko z drobnimi, capljajočimi nožicami, govorila je že popolnoma razločno — s tako mirnim, resnim glasom, kakor je bil miren in resen njen pogled.

Ves dan se je ukvarjala mati z njo; kadar je ni vodila za roko po vrtu, po drevoredu, ali kadar se ni igrala z njo na tleh, so bile pri njej vse njene misli; spomnila se je njenega tenkega smeha in smehljala se je tudi sama, domislila se je njenih resnih, vprašujočih oči in mehko ji je bilo pri srcu. Tako sta minili dve leti kakor kratke, lepe sanje; sonce je sijalo vse tiste dni.

Toda Anka je obolela. Prišlo je nenadoma, nihče ni vedel, kako in kdaj se je zgodilo. Mati jo je vzela v naročje, zasmejala se je in jo je vzdignila visoko. Ankin obraz pa je ostal miren, ustnice se niso zaokrožile v zadovoljen nasmeš in ozrla se je materi v lice s čudno mirnim in hladnim pogledom.

„Zakaj pa se ne smeješ, Anka?“

Vzdignila jo je še više, zibala jo je v zraku; Anki so nalahko zardela lica, ustnice so se pričele smehljati in tudi oči so gledale bolj veselo.

Ob tisti uri je posegla v materino srce privikrat nejasna, tiha bojazen.

Položila je Anko na posteljo, dala ji je knjigo s pisanimi podobami in punčko ter je šla napravljat večerjo.

„Morda je otrok bolan?“ si je mislila.

Anka je zajokala in mati je pohitela v sobo. Nikoli še ni bila zajokala Anka, kadar je bila sama in se je igrala s punčko.

„Kaj bi rada, Anka?“

Toda Anka ni marala ničesar; zajokala je in je utihnila. Samo pogledala je mater z dolgim, mirnim pogledom, nato je listala po knjigi.

Materi se je stisnilo srce.

„Kako je miren in resen njen pogled!“

Anka ni gledala nikoli razposajeno; kakor dvoje tihih zvezd so bile njene oči. Mati pa se je nenadoma prestrašila tiste resnobe in zaželela si je, da bi se Anka smejala, da bi stresala z glavo in brcala z nožicami kakor drugi otroci.

„Zakaj pa se ne smeješ, Anka?“

Poščegetala jo je pod ustnicami, Anka pa je nevoljno stresla z glavo, okrenila se je in je listala dalje.

Mati se je vrnila v kuhinjo; ko je stala pred ognjiščem, so ji noge bile težke in so se tresle; nekaj neprijaznega, temnega je kljuvalo v srcu . . .

Pod večer je prišel mož, ki je bil muzikant pri gledališču. Žvižgal je veselo po stopnicah in komaj je zaprl duri, je stisnil ženo za lica in jo je poljubil.

„No, kaj pa je? Kako me gledaš?“

„Ti, Franc, zdi se mi, da je otrok bolan.“

Mož se je razposajeno zasmel.

„Če bi bilo po tvojem, bi bil zmerom bolan!“

Stopil je v sobo in Anka mu je iztegnila roke naproti. Vzel jo je v naročje in jo je nesel v kuhinjo.

„To da je bolno? Poglej ta lica!“

„Kaj se ti ne zdi, da so bolj rumena?“

„Rumena? Ta svetloba na koridorju je rumena! Saj je tudi tvoj obraz rumen! V sobi je drugače!“

„Pa zakaj se ne smeje? Noče se smejati danes!“

„Saj je bila zmerom resna! In prej ti je bilo še prav, da je tako mirna in resna! . . . Otrok ni bolan, ženka; zdi se mi, da si ti bolna!“

Anka se je igrala z njegovimi brki in na ustnicah se je prikazal smehlaj.

„No, glej, saj se smeje! . . . Ali si bolna, Anka?“

„Nisem bolna!“ je odgovorila Anka odločno.

Mati jo je gledala s pazljivim, srepim pogledom.

„Prej se ni nikoli tako nasmehnila . . . drugačen je zdaj njen smehlaj . . . Samo desno lice se je nasmehnilo!“

Mož se je ozlovoljil.

„No, nehaj, pa pripravi brž večerjo! Pozno se vrnem nocoj, ne pred enajsto!“

Nesel je Anko v sobo, materi pa so se nenadoma zasolzile oči in sama ni vedela zakaj . . .

„Vrni se zgodaj!“ je prosila moža, ko se je odpravljaj. „Kaj ne bi rajši ostal doma nocoj?“

„Čemu bi ostajal doma? Ne morem!“

Razsrdil se je, ali v tistem hipu se je zgenila čudna bojazen tudi v njegovem srcu. Imel je že klobuk na glavi in palico v roki; stopil je še enkrat k Anki in jo je vzdignil v naročje.

„Res, ženka, ti bi napravila človeka bojazljivega! . . . Otrok je zdrav — ampak pokliči zdravnika, da se umiriš sama!“

Položil je otroka na posteljo in se je poslovil. Ko je stopal po stopnicah, mu ni prišlo več na misel, da bi žvižgal. V gledališču, nekako ob deseti uri, je nenadoma vztrepetal in prebledel; zdelo se mu je, da stoji tam nekdo z listkom v roki in ga čaka. Toda zgenila se je bila samo senca za kulisami. Večer se mu je zdel zelo dolg in želel si je domov.

„Proklete ženske!“ je zaklel natihome. „Tako napravijo človeka bojazljivega!“

Mati je spravila Anko spat. Kmalu po večerji je prišla teta Fani v goste; suha, zelo klepetava ženska, oblečena v obnošeno, toda koketno načičkano obleko; poznalo se ji je na obrazu, na dolgem, sladkem smehljaju, na razjedenih licih in na globoko obrobjenih očeh, da je bila nekoč igralka. Še zmerom so bile njene kretnje velike in živahne in njen glas, njen vzdih je bil včasih prisiljen.

„Ali se ti ne zdi, teta Fani, da je otrok bolan?“

Teta se je sklonila nad Anko, ki je že v polspanju trudoma in počasi vzdignila trepalnice.

„Beži, beži, kaj se ti sanja? Tako je bolno kakor lani, ko je zakašljalo — ti pa po zdravniku!“

V tistem hipu je Anka nekoliko vzdignila glavo in je zakašljala; nato je zavzdihnila in se je obrnila v steno.

Mater je izpreletelo.

„No, glej, bolna je! Še nikoli ni tako zavzdihnila . . .“

„Tudi otrok vzdihuje v spanju . . . Preveč si jo odel, saj je vroče v sobi!“

Mati je pogladila Anko po čelu; glava je bila vsa razpaljena.

„To ni zaradi vročine v sobi . . . Daj, teta Fani, pojdi po zdravnika; naj pride precej!“

Teta se je nasmehnila in je zmajala z glavo, toda šla je po zdravnika.

Vrnila se je kmalu; Anka je spala trdno, dihala je enakomerno.

„Ali ne misliš, teta Fani, da sope otrok težko? Tako se mi zdi, kakor da je še nikoli nisem slišala sopsti v spanju . . . In zdaj je spet zavzdihnila, tako čudno, kakor da bi ji bilo tesno v grlu . . . Kdaj pride zdravnik?“

„Ni ga doma, pa sem sporočila!“

Nato je pripovedovala teta s polglasnim, hlastnim, klepetavim glasom zanimive skrivnosti o sosedah, o znankah in znancih — cela dolga vrsta pisano oblečenih in zlobno spačenih ljudi je romala mimo.

Otrok se je sunkoma obrnil v postelji, nakremžil je usteca in je izpregovoril nerazumljivo besedo.

„Kaj si čula? . . . Otroci ne govore v spanju!“

„Sama si otrok! Poznala sem fanta, komaj leto je bil starejši od Anke, pa je govoril vso noč in celo vstajal je!“

„Anka ni govorila nikoli v spanju!“

„Čuj, Ana, ne smeš tako gledati otroka, s tako preplašenimi očmi in ne smeš zmerom misliti nanj! Pravijo, da oboli otrok zares, če se boji mati njegove bolezni . . . Dolgo mu glej tako v lica, pa bodo nazadnje zares rumena in usahnejo . . . Vesela bodi!“

„Otrok je bolan, pa bi bila vesela? . . . Kaj misliš, teta Fani, ali bi mogla umreti Anka?“

Čuden strah je bil v njenem glasu in oči so bile tako srepe in bleščeče, da je obšel zoprn nemir tudi teta Fani; nasmehnila se je v zadregi.

„Ni treba, da bi umrla! Ampak, Ana, greh so take misli! . . . Zdi se mi, če bi ji neprestano gledala v obraz in bi mislila na njeno smrt — bi umrla naposled zares! . . . Ne misli, Ana, na take grde stvari!“

„Da bi se že vrnil Franc! . . . Stopi, tetka Fani, še enkrat po zdravnika!“

Mati je šla k postelji, naslonila se je s komolcem na vzglavje in se je sklonila nizko nad otrokov obraz. Ustnice so bile napol odprte, lica so bila vroča, krvi pa ni bilo v njih.

Prišel je zdravnik, debel starec, s temnordečim, zabuhlim, dobroljnim obrazom.

„No, kaj pa je tako silnega?“

„Gospod doktor, moj otrok je bolan!“

„Tako, tako!“

Smehljaj se je dobrodušno, skoro ironično in je stopil k postelji. Sklonil je nekoliko glavo in je pomežiknil.

„Le brez skrbi! Dokler bo otrok tako spal, mu ne bo hudega!“

Dotaknil se je komaj male tolste ročice in čela, nato se je okrenil.

„Take so ženske! Otroka ima, ki bi dala življenje zanj, pa ne misli na drugega nego na njegovo smrt. Izbijte si iz glave take misli, pa bo otrok zdrav! Zbogom!“

Zdravnik je šel, poslovila se je tudi teta. V sobi pa je ostala bojazen, zmerom bolj zatohla in težka je bila in komaj je še dihala srce pod njeno težo.

„O, zakaj sem klicala tega človeka! Saj ne razume ničesar; še pogledal ni otroka! Zato ker spi, da je zdrava! Tudi bolniki spe in videla sem otroka, ki je spal še nekaj ur pred smrtjo . . . Da bi bil že dan!“

(Konec prih.)

Pod jesen.

Minilo . . . In čez jesensko plan
so zapihale sape ledene
in zadnja je zrna položil seljak
v krilo zemlje blagoslovljene . . .

Š pogledom tožnim sem v daljavo zrl . . .
velo listje je v gajih šumelo;
nad poljanami slutnje so težke šle . . .
ah, odeva že krilo jih belo.

S pogledom tožnim sem v daljo zrl . . .
in zdelo se mi je: v daljave
izgubljal mladosti se moje je duh,
v brezzvezdne, meglene višave.

Na ustnih igral se mu grenek smehlaj,
ko sam samcat je šel čez planjave,
snel z glave ljubezni si venec je vel —
in izginil v brezzvezdne višave.

Vekoslav Spindler.

Slovanski plesi.

Črtica iz slovanskega življenja. Spisal Anton Trstenjak.

(Dalje.)

IV.

endar je ostalo Slovanom še krasnih narodnih pesmi; zlasti Čehi, Poljaki in Rusi imajo mnogo tega narodnega blaga. O Čehih, ki so po milosti božji glasben narod, je o njih narodni pesmi zapisal Jan Malát nastopno zanimivo črtico: „Čechové, jsouce národ hudby milovný, zpívali jindy vždy a všude, takže v písních jejich zobrazena jejich povaha; písní se radovali a veselili, písní žalovali svůj zármutek a bol, písní projevovali svou náklonnost i odpor k druhému, písní vtipkovali a posmívali se; zpívali mladí, staří a každý stav měl své písně. Není tudíž divno, že národní písně československé plní celé knihy. Může se říci, že jindy národní zpív provázel Čecha po celý jeho život; v kolébce naslouchal písním své matky nebo chůvy a později sám zpíval, co od jiných byl slyšel; zpíval při práci domácí, na poli, lukách i v háji, v chrámě i v hospodě, při hrách i k tanci; a když jej konečně k sobě povolal Nejvyšší, zazpívali mu věrní druhové píseň pohřební. Ale kam poděly se ty časy? Lid český od r. 1848. přestával znenáhla zpívat, nyní při práci mlčí, a zpívali, jsou to písně co do nápisu i co do obsahu bezcenné, ba odporné. Ted' národní písně zpívají se toliko v městech jako zvláštnosti, na vesnicích toliko staří lidé se již jen pamatují, že se zpívaly“.

Čehi so torej tudi k plesu peli pesmi, to je več peli nego dandanes, ko sploh narodna pesem gine. Kakor pri Čehih, tako je bilo tudi pri drugih Slovanih. Slovenci so peli ob vseh važnih dogodkih življenja: ob rojstvu, ob ženitvanju, na delu in po dokončanem trudu, v žalosti in veselju. Zlasti rado je popevalo slovensko dekle pri preslici ob dolgih, toda kratkočasnih in poezijepolnih zimskih večerih. Pesem se je razlegala od zore do mraka, a tudi v nočni tihoti ni molče hodil zaljubljeni vasovalec. In peli so na pogrebu in na osmini. Kako pa je dandanes? Nekoliko pesmi je še ostalo, a narodni ples, ki je tesno spojen s pesmijo in je ž njo gotovo živel tudi v Slovencih, je izginil brez sledu iz slovenskega narodnega življenja.

V.

Narodna pesem je ustvarjajoči živelj plesa in godbe. Oboje se je porodilo iz nje. Ogromna množina narodne lirike je morala izvabiti iz živega temperamenta slovanskega tudi tiste strune, ki so v pesmi napete. Narodna lirika je zavrtela Slovanu noge in ona mu je potisnila košček lesa v roke, da si je od njega napravil primitivne instrumente, balalajko, cimbal in tamburico, gudok in dude ter da je posegel po gosli. To vidimo v Čelih in Poljaki. Ta naroda sta ustvarila nedosežne ples in ž njimi osvojila vesoljni svet. Iz lirske pesmi slovanske so se razvili vsi narodni plesi. Tako je znani češki ples: „strašák“ ali „husička“ (goska) v $\frac{2}{4}$ taktu nastal iz pesmi: „Šla Andulka do zeli“. Po osmem taktu se ustavijo pari; plesalec se postavi pred plesalko, oba za-teptata z nogami in zaploskata z rokami, pogrozita si s prstom, potem pa se vsak zase zasučeta. Vse to se poje in pleše.

Znanemu in zelo razširjenemu plesu „sedlák“ ali „furi-antu“ je vdahnila pesem svoj značaj. Kar se poje, to se pleše. V plesu se nam oponašata napuh in bahaštvo bogatega seljaka; izraža se torej isto, kar narekuje sama pesem, ki pravi: „Sedlák, sedlák, sedlák, ještě jednou sedlák“. Plesalec se upira z rokama ob bok, poskakuje, a plesalka se vrti pred njim z drobnimi koraki in se hitro suče okoli njega, se poprijema podanega prsta plesalčevega in se tako vrti na enem mestu. Ta ples se navadno končuje s plesom „sousedská“. Tako ima vsak ples svoj značaj, to je tisti značaj, ki je izražen v narodni pesmi.

Kakor vsi slovanski plesi, tako je tudi vesoljnemu svetu znana polka nastala iz narodne pesmi. V Labski Týnici je morala služkinja Ana Slezáková ostati na pustno nedeljo sama doma. Vsa družina je šla na ples, le ona je morala čuvati dom. Pravijo, da je to bilo leta 1833., torej pred sedemdesetimi leti, in mi smo praznovali lani sedemdesetletnico tega češkoslovanskega plesa. Bila je veselo dekle in veselemu srcu ni nikdar dolgčas. Godcev sicer ni bilo v njeni kuhinji, toda ona si je vedela sama pomagati. Na pustno nedeljo, ko vse pleše, pa da ne bi plesalo mlado, veselo dekle! Morala je tudi ona plesati! In zapela si je narodno pesem, staro pesem:

Strejček Nimra koupil šimla
za púl páta krejcarů;
přišel domu, popad ženu,
tancoval s ni maděru.

Pela je in plesala poleg ritma te narodne pesmi. Slučajno je tistega popoldne prišel v hišo učitelj Josip Neruda in je videl, kako je plesala služkinja v kuhinji, in si je zapisal njen ples. Gotovo se mu je smejala poskočna deklica, ko ji je zatrjeval, da je njen ples nekaj posebnega, nekaj novega. Ana Slezákova je dala novemu plesu ime „nimra“ po stricu Nimri iz narodne pesmi, a ime striček Nimra označuje šaljivca, to je človeka, ki se rad šali in igra. Ta ples se je imenoval tudi „maděra“, to je madjarski ples. O Ani Slezákovi vemo še to, da se je omožila v vas Konětopy pri Brandysu. Ime te kmečke deklice pa ostane Slovanom v trajnem spominu, saj je izmislila ples, ki ga plešejo danes vsi narodi sveta.

V Pragi se je pojavila „nimra“ leta 1835. in tu so jo krstili Čehi poleg ritma z imenom „půlka“, iz česar je pozneje nastala „polka“.

VI.

Največ narodnih plesov si je ustvaril češki narod. Premnoga lirski pesem je tudi ples. Ples je pesem in iz tega bogatega narodnega glasbenega zaklada so zajemali češki skladatelji, kakor n. pr. Smetana in Dvořák, motive svojim skladbam, katerim je dal Dvořák ime „Slovanski plesi“. In to so skladbe, s katerimi se je proslavil češki skladatelj po vsem svetu.

Naj naštejemo vse češke plese in pri nekaterih tudi omenim, iz katerih pesmi so nastali. Češki narodni plesi so: „cibulíčka“ po napevu: „Hop, hej! cibuláři“; „cupek“ po napevu: „Sla děvečka na jahody“; „cvrček“ ali „svrček“ po napevu: „Ja mám koně, pěkný koně“; „du pák“ po napevu: „Nevdávej se, má panenko“; „hulán“ po napevu: „Měla jsem milého hulána“; „komíník“ po napevu: „Komíníčku můj, můj, můj“; „medvěď“ po napevu: „Hezká jsi, Andulko, bejvala“; „sousedská“ po napevu: „Andulko, mé dítě“, to je po pesmi, ki je tudi dobro znana Slovencem; nadalje zelo stari ples: „hrách a kroupy“ po napevu: „Tany, dany, lup, lup, lup“. Ta ples je opisal že leta 1597. Simon Lomnický z Budče.

Prava domovina narodnih plesov je češka dežela. Čehi na Moravskem imajo tudi svoje narodne plese, ali dokaj manj; še manj pa Slovaki. Tako so na Moravskem nastali plesi: „koulána“ ali „kúláná“, „křižový“, „sedlcká“ ali „sedlácká“, „třaslavica“, „vrtěná“ (v Slovákii), „žďuchavá“, „ztracená“, „kanafaska“, „šátková“, „jetelinka“.

Še nismo končali! V Čehih, to je v češki deželi je še več krasnih plesov, ki naj jih navedem vsaj po imenu. Ti plesi so: dudák, bavorák ali baborák (tudi bavoračka, baboračka), břitva, bzikota, furiant ali sedlák, husar (tudi maďar), chytaná ali kaplan, kedluben, kolovrátek, kot, komárna (tudi komárno), kovář, královničky (tudi králenky, králky), křepelka, křižák, kroužek, kucmoch, kuželka, manšestr ali manžestr, latovák ali latovník, maďera, tudi nimra, marjánka, moták ali motovidlo, myška, obkročák ali okročák, obrok, osmička, oves („Sil jsem oves“), pastýř, plácavá, kakor strašák, rokycanská, řetěz, řezanka, tudi tuchoměřická, talian, rak, rejdovačka, rejdovák, řípa, salát ali klatovák, skočná, slepička ali slepice, strnišťě, šáteček, šaryvary. šmihak (šlez.) špacir, špacirka, šupák, tudi šoupák, trakař, třinožka, vika, vosňák, vošatka, votava, vrták, zahradnická (podobna marjanki), třasák (polka tremblante, ples, ki je nastal iz polke v Parizu leta 1844.).

To je lepo število plesov! Vse te plesje je navedel Jan Malát v svojem „Hudebnem slovníku“ (Praha 1891) in tudi jaz sem jih naštel, da bi se videlo, koliko je češki duh sam iz sebe ustvaril na torišču društvene zabave in razvedrila. Mnogi iz teh plesov segajo v staro dobo in nam pričajo o žilavosti češkega naroda, ki si jih je ohranil v obitelji in v društvu navzlic tujim vtiskom. Istina je, da so si nekateri plesi podobni, kakor so si sorodna čustva in motivi, iz katerih so nastali. Vendar je treba uvaževati, da smo naštel čez osemdeset čeških narodnih plesov! Zares bogat, nedosežen plesni red neumorne in narodnožive slovanske plesalke.

(Konec prih.)

V mračnih dneh . . .

1.

Tvoje tihe, žalostne oči
so ljubezen v srcu mi zbudile,
tvoje tihe, žalostne oči
drag spomin mi v dušo zaklenile . . .

Skoz življenja zdaj samotno noč
brez miru, pokoja blodim,
tvoje tihe, žalostne oči
spremljajo me, koder hodim . . .

2.

Na razpotje, kjer sva se razšla,
žarko, zlato solnce ni sijalo,
v temni noči — vzela sva slovo,
ko nebo brez zvezd je žalovalo . . .

S tihimi koraki si odšel
in nastopil poti nepoznane —
s tihimi koraki sem odšla
na steze, ki s trnjem so nastlane. —
In zaplakala ljubezen v srcu je . . .
zvezde upov noč je zagrnila —
na življenja jasne, lepe dni
tiha se otožnost je sklonila . . .

3.

V osirotelem, osamelem srcu
ni ljube misli, želje ni iskrene,
ljubezni roža, tak globoko zasajena,
umira v njem — mi sahnje, vene . . .
Kot da v puščavo zrem brezmejno, mračno,
tako zdaj gledam v dnove mi bodoče,
na tihe grobe upov, nad prelestnih
teko grenké — teko mi kaplje vroče . . .

4.

K zatonu se je nagnil dan pomladni,
krasote in milobe prepojen,
tam v dolu gine že, na vrhih ugasuje,
izgublja se kot lep mi nočni sen . . .
Tako se nagnilo k zatonu tvoje
življenje je — ko rože po vrteh,
drhte so v najlepšem cvetju,
ko je drugod odmeval vrisk in smeh . . .

In bolj in bolj se dan je tvoj nagibal,
zatonil v večnost se njegov blesteči čar . . .
a meni, sije in sijal bo dalje
njegove zarje zlati, čisti žar!

Iz milih dveh očesec mi odseva
njegove zarje zlati, čisti žar . . .
in dete moje — dete to preljubo
je žitja tvojega bogati dar!

5.

Z venci so pokrili krsto tvojo
in zapeli pesem žalostno . . .
„Miserere“ so duhovniki molili,
porosilo se pogrebceem je oko . . .
Hladni grob sprejel te je v naročje
in na krste zlati je okvir
padala, bobnela črna zemlja,
pod katero zdaj uživaš večni mir. —

Iz daljav pa tihih prihitela
na gomilo zvesta je ljubav . . .
zapuščenih src globoki vzdih
bili tebi zadnji so pozdrav! —

6.

Prišli ste jesenski mračni dnovi,
žalostno na vas ozira se nebo . . .
smrt kosi na vrtu blede rože,
stresa list za listom raz drevo . . .

Prišli ste življenja dnovi mračni,
duša nima upov — nima nad,
zelenelo spet bo drevje — cvele rože,
srcu ne povrne se pomlad! —

Kristina.

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

XV.

ilo je okoli petih popoldne . . .

Na vrtu ob hladnici so stali Zorina mati, njen oče in brat . . . Gledali so proti vrtnemu vhodu, od koder je prihajala baš dekla. Držala je v obeh rokah podstavec z veliko steklenico zelenkastorumenega vina in podolgovatim krožnikom, obloženim z raznovrstnim narezkom . . .

„Ali gospod doktor še ne pride?“ vpraša mati.

„Gre za mano,“ odgovori dekla.

In res se je že bližal hitrih korakov mlad mož simpatične zunanosti. Ko pride do lope, ga povabi oče, rekoč:

„Gospod doktor, ali smem prositi? . . . En kozarček našega američana!“

„A! Lastni pridelek — z Dolenjskega? . . . In iz ameriške trte, pravite? . . .“

„Da, da, boste videli, ni baš slabo! . . . Samo nekoliko trpko je še, aklimatizirati se bo še moralo! . . .“

Ko so bili posedli, vpraša mati:

„No, kaj ste dognali, gospod doktor? . . . Pa saj ni kaj nevarnega? . . .“

Zdravnik skomizgne z ramami in reče:

„Mislim, da ne! . . . Žila bije res malo hitro — naštel sem osemindeset udarcev — toda pri otrocih in ženskah, zlasti mladih, to ni prevelikega pomena! . . . Nežno živčevje je kmalu razburjeno, a baš tako kmalu se tudi pomiri! . . . Spraviti pa nisem mogel nič posebnega iz nje . . . Hočemo videti! . . . Če bi imelo postati do jutri slabše, me pa blagovolite poklicati zopet! . . . Za sedaj sem ji zapisal nekaj pomirljivega . . .“

„Vsekakor bromkalija!“ poseže vmes Zorin brat, slušatelj medicine.

„Da, za zdaj bromkalija!“ potrdi zdravnik. „Jaz smatram bromkalij še vedno za eno najboljših sredstev za razburjene živce in mislim, da so začeli nekateri čisto brez potrebe kričati zoper to zdravilo . . .“

„No, če bi odpovedal želodec, se ji da potem pa bromnatrija,“ pripomni spet brat . . .

„Bravo, bravo! — Tu se precej vidi bodoči doktor ‚universae medicinae‘!“ vzklikne zdravnik, šaleč se.

„A če bi še to ne izdalo, imamo na razpolago antipirin in anti-febrin!“ nadaljuje brat.

„Izvrstno! . . . Samo zdi se mi, da se norčuješ, dragi prijatelj, če se ne motim! . . .“

„In če bi še nekaj časa ne spala — kajti toži tudi, da spati ne more — da se ji par gramov skelečega klorala! . . .“

„Tudi kloral ni tako škodljiv, kakor menijo nekateri, in ima proti mnogim drugim spalnim sredstvom to prednost, da učinkuje jako točno! . . .“

„No, in potem imamo gorjupi paraldehyd — prekrasno sredstvo! . . . Človek res zaspi po njem, a predno zaspi, mu je, kakor bi mu bil kdo vrv zadrnil okoli vratu. In potem šele, potem, ko se zbudi! . . . To ti je maček, ah! . . .“

„Pa ga vsaj že nisi sam poskušal!“

„O poskušal, poskušal! . . . Tudi meni s spanjem ne gre posebno dobro . . . Ta bolezen je v rodbini, v naši krvi — vprašaj mojega očeta! . . .“

„Ah — tako! . . . Potem je tudi pri gospodični to kaj umljivega! . . .“

„Da, podedovano, prijatelj! . . . Toda mi ne obupamo! . . . Če zmanjka paraldehyda, imamo potem še somnal, sulfonal, trional . . .“

„Sveta nebesa, kaj pa še vse?“ vzklikne mati.

„Vse, vse mogoče še, mama, vse mogoče, toda . . .“

„Ah, ah, ti nimaš baš v posebnem čislju poklica, ki si si ga izbral,“ pripomni iznova zdravnik.

„Ali ti ga pa imaš — v čislju, kaj? . . . Ej, prekrasna veda, res, ta medicina! . . . Najprej je bilo rastlinstvo, h kateremu se je zatekala za pomoč! . . . Soki raznih zelišč so dajali lek trpečemu človeštvu! Toda hkratu so spoznali učenjaki, da je to sam humbug in da je mineralogija vir vsega zdravlilstva! Sedaj uživajo razne soli in preparati iz njih čast, da imajo svojstvo in moč, podaljševati človeku življenje . . . No, pa na vrhuncu vendar še nismo! . . . Jaz sem uverjen, da se povzpremo naposled še na stališče Kitajcev, ki so v kulturi itak vedno pred nami in pri katerih igra v zdravlilstvu živalstvo glavno vlogo! . . . Krempļji raznih zverin in repi martinčkov in druge golazni delajo tam čudeže, o katerih se evropskim

zdravnikom niti ne sanja ne! . . . Res izborno to: rastlinstvo, mineralogija, živalstvo! Hahaha!"

"Le ne pretiravati, le ne pretiravati!" ugovarja zdravnik, skoro razžaljen, dasi se je smejal.

"No, brez šale, pomisli: najprej elektroterapija, potem hipnotizovanje, potem spet hidroterapija — vraga, in privrženec ene terapije pobija privrženec druge terapije — zdaj naj se pa odloči človek, ako se more! . . . Da govorim resnico: do hidroterapije imam še največ zaupanja! . . . Toda, ali ni prekarakteristično, da je začel prvi zdraviti z vodo neuk kmet? . . . Seveda je učenjakom to grozno presedalo! Bilo je treba tudi tej vedi — učene podlage! . . . In prišli so Winternitzki e tutti quanti! . . . No, ako pogledam v Winternitzovo učno knjigo in vidim tiste njegove risbe in vso tisto posiljeno učeno navlako, se mi kar gabi! . . . Na edino pravo pot je krenil spet neveščak Kneipp, a takoj so se tudi njega lotili učeni — medicinci in tudi Kneipp kmalu ne bo več Kneipp! . . . In če bi tudi obveljala Kneippova, kaj pomaga, ko pa je mnogo lažje prepisavati in zapisavati recepte nego — nadzorovati kopeli! . . ."

"Prijatelj, prijatelj, ali bi ne bilo bolje, ako bi se posvetil ti kaki drugi stroki, kakemu drugemu poklicu? . . ." vpraša zdaj čisto resno zdravnik.

"Kakemu drugemu rokodelstvu, hočeš nemara reči! . . . Kajti jaz vidim, kamor pogledam, sama rokodelstva! . . . Poklic . . . stroka . . . to so same lepe besede! . . ."

"V enem oziru govoriš prav! . . . A čemu se zgražati ob tem? . . . Čemu zlasti soditi tako pesimistno o poklicu, ki si ga izvolil sam sebi? . . . Res je: v zdravilstvu ni nič stalnega in mi zdravniki se pogosto motimo! . . . Toda obupavati zaradi tega še ne smemo! . . . Ali se ne pripeti mar tudi sodniku, da obsodi nedolžnega? . . . Istotako je pri nas možno, da napravimo napačno diagnozo in pospešimo smrt bolniku! . . . Toda, ali naj se mar radi takih posameznih neljubih slučajev odreče človeštvu tolažba, ki je išče v zdravilstvu, odreče tešilo, s katerim mu more olajšati muke in bolečine? . . ."

"Ah da, tolažba! Vera in medicina sta tisti tolažili, ki izkoriščata človeka še v smrti — in to se mi gabi!"

"Prijatelj, tolažba je mnogo! In ne smeš si misliti vedno najhujšega! O, zdravniku često joka srce, ko vidi, da vsa njegova veda ne izda nič, ko vidi, da so vsi napor z zaman — a zaradi tega se še ne sme ponižati na nivo šarlatana, ne sme izvrševati svojega

poklica samo zaradi zaslužka, hrepeneti mora temveč neprenehoma po resnici, po napredku! . . .“

„Istina, istina — v tem sem s teboj popolnoma ene misli!... Toda trčimo in pijmo na zdravje moje drage sestrice Zore! Jaz mislim, da je samo njeno mlado srcece nekoliko razburjeno in da hujšega ne bo! . . .“

Kozarci so veselo zazveneli, Zorin brat pa je nadaljeval:

„Moja dolžnost je, da povem, kar vem! . . . Naša Zorica se mi vidi že ves čas, kar sem doma, nekamo čudna. Na izprehod je ni bilo moči že dalj časa več spraviti, dasi je bila prej baje vsak dan v drevoredu! . . . Prve dni po mojem prihodu je bila še jako vesela, potem pa se je je lotila hipoma neka potrtost . . . In že nekaj časa toži, da jo boli glava, da je bolna, trudna in izmučena. Ko pridem zadnjič domov in stopim v njeno sobo, je ždela vsa zamišljena in zdelo se mi je, kakor bi bila malo prej jokala. Primem jo za roko in ji rečem: Oj sestrice, zakaj pa tako žalostna? . . . Ne bodi, ne bodi vendar taka! . . . Kisli obrazi pristojе kaj slabo takemu dekletu! Le ne domišljuj si, da si bolna! Vzdrami se raje in vesela bodi! . . . Glej, tvoja prijateljica Vida je bolj pametna! . . . Ravno kar sem srečal njenega brata in ta mi je pravil, da se pripravljajo pri njih na vse pretege na ženitvanje in da bode Vida kmalu na oklicih! . . . A tedaj pa bi bili morali videti, kako je prebledela, kako se je začela tresti in kako se je zleknila tja po divanu! . . . To me je osupnilo in me privedlo da misli, da pri njenem srcu ni vse v redu . . .“

„Ah, ne!“ ugovarja mati. „Ta vest je gotova ni iritovala! Naša Zora ni zavistna!“

„Ženska je ženska!“ poseže oče vmes. „Nič se ne ve!“

„Ne . . . ne, tudi premalo se meni za možitev naša Zora, da bi jo spravilo kaj takega iz ravnotežja,“ oporeka še dalje mati. Zdravnik pa pripomni:

„Vsekakor bi kazalo, da jo pošljete, kakor hitro si opomore, kam proč! Izpremembra zraka in izpremembra razmer bo vplivala le dobro na njeno zdravje! . . .“

„Istina je,“ seže spet brat v besedo, „da ima tisti ženin Vidin precej častilk med ženstvom. Zdaj je on „lev“ — kakor se pravi, seveda samo tako dolgo, dokler se ne pokaže kak nov častnik na površju, ali dokler ne nastopi kak nov tenorist v gledišču ter zmede glavice našim genijalnim ženicam in dekličem!“

Te besede so provzročile v malem krogu vesel smeh, ki se ni bil še polegel, ko priteče dekla vsa preplašena in začne pripovedovati:

„Oh, gospodična govore tako čudno . . . tako čudno, kakor bi bili ob pamet!“

Vsi osupnejo, zdravnik pa reče:

„Torej vendarle vročinska bolezen! Domneval sem nekaj takega, toda nisem vas hotel strašiti, dokler si nisem bil popolnoma gotov. Je bila morda v dotiki s kakim bolnim človekom?“

„Ne!“ pojasnjuje oče. „Naš vrtnar je bil sicer obolet za legarjem, a to je že precej dolgo od tistihdob in spravili smo ga bili takoj v bolnico, ko se je bilo pokazalo, za čim je bolan . . .“

„In tisti vodnjak ondi — gotovo je imel vrtnar kaj z vodo opraviti . . .“

„To že, ali od tedaj se voda ni uporabljala za kaj drugega nego za škropljenje cvetic . . .“

Zdravnik pomolči malo, potem pa pripomni:

„Stvar je zdaj vsekakor resna in paziti je treba!“

Izreki odhiti k bolnici.

Zora si je bila čisto po naravni poti nakopala bolezen.

Ko jo je bilo tistikrat na izprehodu doletelo ono grozno razočaranje, se je bila ob roki svojega brata komaj priplazila domov. Šla je takoj v svojo sobo, hoteč si v solzah iskati hladila in tolažbe. Zaihtela je, ko je bila sama, toda oči so ji bile suhe, one hladilne kaplje je bila posrkala že vse pekoča bol, ki je uničevala njeno ranjeno srce. Zdelo se ji je, kakor bi bila hkratu prišla v neznan svet. Njena lastna soba se ji je zdela tuja. Te stene, ta strop, to polišstvo — kakor bi vse to prvič v svojem življenju gledala! . . . A najmanj je poznala samo sebe. Ali je bila res ona tista Zora, ki jo je pred kratkim še vse občudovalo, vse oboževalo, vse ljubilo? Kakor mameče sanje se je razpršilo vse njeno dosedanje življenje v nič! Nič, prav nič ni bilo res od vsega tega, kar je mislila prej, da se je dogodilo! Prevara, sama prevara! . . . Če bi bilo res to, kar si je domišljevala, kako bi ji bil mogel človek storiti kaj takega? In to je bil on — on, ki ga je tako ljubila, tako cenila in spoštovala — on, o katerem je mislila, da mu glede dobrih lastnosti ni enak na svetu noben moški!

Ha, njena prva velika, resnična ljubezen, pa se je končala tako! Ali je to mogoče, ali je to mogoče? Mu ni bila res več vredna, nego da se je malo poigral, malo pošalil ž njo?

Zdajpazdaj ji je prešinila kakor svetel žarek glavo dobrodejna misel, zazdelo se ji je, kakor bi vsa ta njena grozovita bol ne imela istinite podlage, kakor bi bilo vse samo zmota . . . Spomnila se je, kako hrepeneče so jo zasledovale vedno njegove lepe oči, kako odkritosrčno so se vpirale vanjo, spomnila, kako srečen je bil videti vselej, kadar se je ozrla ona vanj, spomnila tudi, kako se mu je tresla tistikrat roka, ko je bil položil oni usodni šopek pred njo . . . Kako je potem možno to? . . . Ali si more misliti, da bi bil človek s takim obrazom sposoben storiti kaj tako ostudnega, ali je mogoče, da bi se v tako plemenitem telesu nahajalo tako neplemenito srce? Ne, to ni mogoče, to ni mogoče!

A hipoma ji je leglo zopet nekaj kakor senca na njene možgane in prišle so ji zopet temne, obupne misli . . .

Zakaj bi ne bilo mogoče? Ali ni že stoinstokrat slišala, kako lokavi, kako brezsrčni, kako podli so moški? Ali niso pripovedovali skoro vsak dan zdaj o tej, zdaj o oni, da jo je prevaril njen ljubček, njen izvoljenec? Zakaj bi bila samo ona izvzeta, zakaj bi se baš njej ne moglo zgoditi kaj takega?

Skušala se je prepričati, da ni noben moški na svetu toliko vreden, da bi ženska za njim žalovala. Taki podleži, taki brezvestneži, kakor so! A ni se ji posrečilo! Srce ji je krvavelo in se je krčilo in vse prizadevanje, da bi je potolažila, ni imelo pravega uspeha. Protivilo se je in upiralo trdovratno vsem umskim razlogom. Koprnelo je še vedno po njem, ki je po njenih mislih zaslužil kakor nihče, da bi ga sovražila, zaničevala iz vse svoje duše. A najhuje ji je bilo, kadar se je spomnila, da je Vido pozdravil, da se je njej nasmehnil in da zavzema najbrž Vida tisto mesto, ki ga je odmenila sebi! . . . Ta Vida, ah, kako se bo veselila! . . .

Končno se je vendar toliko pomirila, da je smatrala vso stvar za negotovo in da je sklenila, potegovati se še nadalje za svojo srečo . . . A potem je bila prišla s svojo materjo k Bronovim! Mati ni bila zapazila, kak vtisk je napravila na njeno hčer vest, s katero ju je bila presenetila Bronova gospa, a ta, ki jo je pazljivo motrila, ni prezrla, kako se je bila zgenila, kako je izpremenila barvo, kako je rdela in prebledevala ter omahovala na svojem sedežu. In pripovedovala je potem še z večjim veseljem vse, kar je bila zvedela od Milana, in še več. Pravila je z veliko natančnostjo, kako je Milan

srečen, kako navdušen je za svojo nevesto in kako iskreno jo ljubi. Naposled pa je pristavila s tisto sovražnostjo, ki jo gojijo vse koketne ženske do onih svojih nasprotnic, ki se ne morejo uspešno skušati z njimi:

„Gospodična Zora, zdaj boste morali pa tudi vi gledati, da si izberete kaj podobnega! Vida ima res srečo! Sicer sem si mislila jaz vso stvar malo drugače! Odkritosrčno povem, vedno se mi je zdelo, da je gospod Zor namenjen vam! Kaj ne, še zadnjič, kako vas je odlikoval? Pa seveda, moški so moški! . . . Sama vihravost in hudomušnost jih je! . . .“

Zori se je ves čas temnilo pred očmi. Ko je bila naposled zopet zunaj, ni vedela nič, kako se je poslovila od gospe Bronove. In ko ji je domov grede mati stavila Vido v zgled in ji očitala, da se tako malo briga za svojo prihodnost, ni čula ni ene besede.

Vrhu vsega ji je bil prišel potem pa še brat z isto novico! . . .

To je bilo preveč zanjo! Pod težo toli neljubih vesti se je morala zgruditi in njeno zdravje je bilo izpodkopano . . .

Ker ni črhnila nikomur besedice o tem, kar se je godilo v njenih prsih, ker jo je bilo sram, priznati komu poraz, ki ga je bila doživela, in si ni lajšala srca s tožbami, je trpela tem huje. Najstrašnejše pa ji je bilo po noči. Spanje ji je bilo prešlo popolnoma in vse dolge ure je ni niti za hip zapustil spomin, vse dolge ure se je pogrezala v svojo grozno bol. A neko noč, ko je bila njena uboga glava že do skrajnosti izmučena in je bila vznemirjenost njenih živcev prikipela na vrhunec, je ni strpelo več niti v postelji, niti v sobi. Bilo ji je pretesno tu notri, bilo je med temi štirimi stenami premalo prostora za njeno brezmejno boleost. Oblekla se je za silo in se splazila po tistem doli na vrt. Tam je begala po peščenih stezah gori in doli, ne plašeč se teme, ki jo je obdajala.

Noč je bila hladna, a ne dovolj, da bi bila ohladila njeno hudo bol. V glavi ji je vrelo, po žilah ji je kuhalo . . . Nje usta so bila suha in trpela je neznosno žejo. Prišla je mimo vodnjaka. Vedro, napolnjeno do polovice z vodo, je stalo na obzidku. Nagne ga in začne hlastno piti . . . Med pitjem se spomni, da je prepovedano piti to vodo . . . ker je morda okužena. A ta zavest je ne navda s strahom — nego divje razkošje se je loti pri misli, da pije morda strup, da použije morda smrtno kal s to vodo . . . —

„O da bi umrla . . . umrla! . . .“ Ta želja je preobvladala hipoma njeno izmučeno srce . . . „O da bi umrla! . . .“

In pila je v svojem velikem obupu in v svoji grozni žeji, pila . . .

XVI.

Prorokovanje gospe Bronove se je natanko izpolnjevalo in Milan se je čudil njeni bistrovidnosti . . . Ni trajalo dolgo, pa ga je tuintam ustavil kak znanec ter mu čestital zaradi zaroke.

Spočetka se je zdelo Milanu to skoro brezobzirno. Čemu obešati stvar na veliki zvon? Ako bi bilo šlo po njegovem okusu, bi ne bil zvedel nihče nič o njegovi zaroki in poroko bi bil imel najrajši kje zunaj na deželi, v kakem skritem kotu, kamor bi ne bil mogel priti nihče radovednosti past.

Toda sčasoma se je privadil vsemu, tudi čestitanju, in poslušal je z neko ravnodušnostjo plitve, prazne fraze, ki so običajne pri takih prilikah. In zahvaljeval se je baš tako mehanično, baš tako brez vsakega istinitega čuvstva in prav tako hinavsko, kakor se mu je čestitalo.

Na srečo ni imel kdo ve koliko znanstva in tako je prišel še dovolj kmalu spet do miru. Malo dalje časa pa je trajalo, da so se spogledavali nad njim ljudje, katerih on ni poznal, ki pa so se nemara zanimali za Vido. Zdajpazdaj je zapazil, kako so si šepetali na uho, ozirali se in kazali za njim, zlasti ženske.

A dasi mu vse to ni bilo ljubo, se zaradi tega na Vidine svojce vendar ni mogel in ni smel srditi. Kajti priznati si je moral, da je vse to samo dokaz, da so sila ponosni nanj, ali pa tudi, kakor je trdila dr. Bronova soproga, da si ga hočejo na ta način še bolj zagotoviti. Oboje je pričalo, da ga cenijo, in to je bilo vse-kakor laskavo zanj.

Enako si je razlagal tudi dejstvo, da so tako silno hiteli s pripravi za poroko. Da pa je bila Vida tista, ki je najbolj pospeševala svojo možitev, tega ni znal. Še manj je mogel vedeti za vzrok, ki jo je podžigal k taki hlastnosti.

Zora Vidi ni mogla napraviti večje usluge, nego da je obolela. Sicer se je Vida, ki je poznala dobro Zorin značaj, precej spočetka za gotovo nadejala, da se Milanu ne bo vsiljevala in da ne bo storila ničesar, kar bi razkrilo njen zločin. Zdaj pa, ko je bila Zora bolna, je bila na varnem. Do tistikrat, da si Zora spet opomore, je bila ona že dosegla svoj namen. Samo hiteti je bilo treba, hiteti! Uporabiti je bilo treba položaj, ki je postal kar nepričakovano ugoden zanje. Zato je pritiskala in pritiskala, da je bilo včasih celo že njeni materi preveč. In iz-tega vzroka je tudi sama z nervozno hlastnostjo delala, da bi popolnila vse potrebščine za možitev.

Zgodilo se je seveda navzlic temu semtertja, da jo je nekaj zaskrbelo, lotila se je je nemirnost, neki strah pred prihodnostjo . . . Spomnila se je zdajpazdaj tistega pisma. Dala bi bila kaj, če bi bila vedela, ga li Milan še hrani! A z lahkomiselnostjo, ki je lastna nemara samo ženski, se je otresla vselej zopet vseh pomislekov. V bistvo svojega dejanja se sploh nikdar prav poglobila ni! Da je storila nekaj grdega, nedopustnega, to je pač vedela dobro, a sramovala se ni — čemu tudi, ko nikomur ni bilo znano, kaj je storila! Da pa je morda njeno pismo v kaki vzročni zvezi z Zorino boleznijo — tako daleč ni nikoli mislila . . .

In zdaj, ko je bila Zora bolna, ko je bila uverjena, da ji več škodovati ne more, jo je imela spet rada kakor prej. Vsaj sama sebe je hotela prepričati, da jo ima! Šla je često osebno vprašat na Zorin dom, kako ji gre, in zgodilo se je, da si je, premagana od hipnega vtiska, otrl v istini odkritosrčno solzo iz očesa, ko je čula, kako trpi, kako negotovo je, ozdravi li še kdaj. Nekoč se je je spominjala celo v molitvi — saj to je zahtevalo prijateljstvo, in čutila je kakor dolžnost, da stori to! — Molila je zanjo, da bi se ji povrnilo zdravje, da bi okrevala zopet — molila je, ker ji drugače pomagati ni mogla . . . Izmolila je dva, tri očenaše v ta namen . . . A med to molitvijo se ji je čudno godilo! . . . V tem, ko je zdihovala in prosila za svojo prijateljico, ji je neznan glas šepetal na uho, da naj bo vesela, ker je prišlo tako, in njeno srce se je potapljalo v čudno slast ob misli, ki ji je navzlic molitvi prešinjala glavo, da Zora, ako tudi okreva, nemara ne bo več tako lepa, kakor je bila . . . vsaj tako ne, da bi bila še njej nevarna! . . . Zdrznila se je, ko se je zavedela, v kakem protislovju je njeno srce z njeno molitvijo, in glasno je začela vzklikati: „Ne, ne, ne . . . ne želim ji smrti! Ti si mi priča, moj Bog, da ji ne želim nič hudega, nič slabega! . . .“

In po tihem je obljubovala, da se Zori približa zopet, kadar doseže svoj smoter, da obnovi ž njo prejšnje prijateljstvo in da ji bo potem vedno . . . vedno vdana in dobra! . . .

Samo da bi že bila omožena! Česa bi se ji bilo treba potem še bati! Najprej bi morala seveda poiskati tisto pismo in ga uničiti! Če bi pisma ne bilo, bi se dalo vse utajiti, ako bi se kaj govorilo. Tistih laži, ki bi jih morda bilo treba, da bi prepričala Milana o svoji nedolžnosti, se ni plašila! Da, bila je ob svoji čudoviti logiki mnenja, da bi bila celo njena dolžnost, lagati, ker bi na ta način njega, ki ga ljubi, obvarovala razočaranja, obvarovala ga bolesi in bridkosti! . . .

Toda, če bi se ji ne posrečilo zalotiti pisma, in če bi Milan prej ali slej dognal, da ga je pisala ona? Ah, zakaj ni mislila na to, da bi bila pisavo bolj spačila? Zakaj ni pisala z levo roko, kakor je slišala, da store često drugi? Ali pa, če bi bila pisala s samimi velikimi črkami! Čitala je nekoč v francoski drami ali v francoskem romanu, da je neka rafinirana Parižanka pisala brezimna pisma na ta način. Ah, zakaj se ni tistikrat spomnila tega! . . . Toda potem bi pa pismu morda verjel ne bil! Potem bi bil morda skušal dognati resnico! Nič, moralo se je zgoditi tako! In naposled — kaj! Ali ni storila tega le iz neskončne ljubezni do njega? Ali ni bila neutešna ljubezen često vzrok še večjim zločinom? Ali jo bo morda sovražil, preganjal zaradi tega, ako zve, kako grozno ga je ljubila? Kateri mož bi mogel kaj takega? In njeni goreči objemi, njeni strastni poljubi — ne bodo imeli mar nič moči? . . .

S takim sklepanjem in zaključevanjem se je mirila in tolažila.

Samo enkrat so segle njene misli še nekoliko dalje, samo enkrat so se pomudile pri možnosti, ki tudi ni bila izključena, da bi Milan namreč, doznavši njen zločin, vendar ne vpošteval njene ljubezni tako, kakor si je želela, in da bi se s studom obrnil od nje . . .

To pa je bil provzročil Milan sam. Videlo se ji je včas, kakor bi bil hladen, mrzel do nje. V takih hipih se ji je zdelo, da je ne ljubi, in imela je občutek, kakor bi ga bilo le nekaj zunanjega privedlo do tega, da jo je zasnubil. Vendar ji take stvari niso delale prevelikih skrbi. A nekoč je bil Milan posebno čuden. Vedel se je kakor še nikoli. Bil je ves čas, ko je bil pri njej, nenavadno molčeč, a naposled je položil obe roki na njena lica, ji nežno zasuknil glavo proti sebi in zaprosil:

„Vida . . . Vidka, poglej mi v oči! . . . Ali veš, Vidka, da imaš krasne . . . krasne oči?“

„Kaj, šele zdaj si zapazil to?“

„Krasne oči imaš, Vidka, samo —“

„No? . . .“

„Neodkritosrčne se mi zde! . . . Nekaj je v teh tvojih očeh, Vidka . . . zdi se mi, kakor bi neka senca zatemnjevala svetlo luč tvojih pogledov! . . . O Vidka, Vidka! . . .“ Ona se je stresla in srce se ji je stisnilo, kakor bi ji iztrepetati hotelo. On pa je menda čutil, da jo je hudo zadel, kajti skušal jo je potolažiti in rekel ji je:

„Ne, ne, Vidka, saj ni tako! Jaz sem včas malo čuden človek! Pridejo mi včas misli, ki nikakor niso upravičene!“ In pri slovesu je še dostavil: „Če bova nesrečna, Vidka, bom jaz kriv, ne ti!“

Njej se je stemnilo pred očmi, ko je bil odšel. Ah, kako je bil izrekel to! Zdelo se ji je, kakor bi bile njegove besede polne ironije, kakor bi bil hotel povedati baš nasprotno od tega, kar je bil izrekel, kakor bi bil hotel reči: „Ti, ti boš kriva najine nesreče!“

Ali ni slutil . . . ali ni morda celo že vedel? Strah, da bi ne bilo tako, jo je zmedel popolnoma, strl njen pogum docela. V noči po tistem ni mogla zaspati. Vse mogoče strahove je videla. Njena velika samozavest, ki jo je doslej vzdržavala, se je bila razpršila . . . Temne pošasti so iztezale po njej svoje dolge koščene roke. In vedela je: enkrat jo dosežejo! Enkrat pride na dan vse tisto! . . . Izpozabila se bo, zapisala bo kaj, on pa se bo spomnil pisave v v onem pismu, primerjal bo in prišlo bo na dan! Da, prej ali slej se zgodi to in potem . . . kaj potem? — —

Njena domišljija ji je pričarala vse mogoče prizore pred oči . . . Enkrat jo dosežejo, enkrat jo zgrabijo tiste roke! . . . Enkrat bo zvedel on vse tisto tako ali tako! Ali se ne pripeti lahko, da se snide kdaj z Zoro v okolnostih, ko se ne bosta mogla izogniti drug drugemu, ko bosta morala govoriti drug z drugim . . . Zora bo omenila kaj in — njen zločin pride na dan! A kaj potem? . . . Ha, ljubil bo morda Zoro, a njo, svojo soprogo, bo črtil in zaničeval! In če bo Zora hotela — toda ne, Zora ne bo hotela, o tem je bila prepričana, Zora ne bo hotela, kakor bi hotela ona v tem položaju, kajti ona bi ga Zori ne pustila, tudi če bi bil že njen mož! Ali tudi če bi Zora ne hotela, kaj bi njej hasnilo to? Zanj bi bil vendar izgubljen! — Črtil bi jo, zaničeval, zavrget! . . . — —

Vedno več podrobnosti ji je prihajalo na misel, v vedno nove situacije se je poglabljala . . . Videla se je v postelji, poleg sebe otročička, dražestno dete — svojega sinka! Ko njenega moža ni bilo doma, se je bilo zgodilo . . . Ah, kako je hrepnela, da bi že prišel! A baš tedaj je hotela usoda, da se je sešel z Zoro in da je zvedel. Baš tedaj, ko ga je najbolj željno pričakovala, ko mu je holet pokazati svoje in njegovo dete, ki naj bi bilo nova, nerazdružljiva vez med njima, baš tedaj se je završilo in zaman, zaman ga je čakala! In ko je že mrla nestrpnosti, ker ga ni bilo, je prišlo poročilo, da ga ne bo, ne bo nikoli več! . . . —

Vsa tragika takega zakona ji je stopala pred oči. V njeni razgreti domišljiji so se snovali pretresljivi romani z najrazličnejšimi završetki, katerih vsak bi bil tej povesti veležanimiv konec, poln dramatičnih efektov, ako bi se življenje menilo za take izumke človeške domišljije in ne bi hodilo svoje poti! . . .

Vse mogoče konce je videla v duhu — tistega seveda ne, ki ji je bil usojen! A naj je je čakalo že to ali ono, o tem je bila to noč prepričana, da še dobro ne završi. In začela je premišljati, bi se li ne dalo najhujše odvrniti na ta način, da bi se mu izpovedala, da bi se mu obtožila in ga skesana prosila odpuščanja! Morda bi se je usmilil, morda bi ji odpustil!

Da, da, to stori!

Kakor bi se ji bil odvalil kamen od srca, tako lahko ji je postalo, ko je bila to sklenila.

Da, da, skesa se in izpove se mu!

S tem sklepom je zaspala . . .

A ko se je drugi dan prebudila, se ji je pokazalo vse zopet v drugačnem svitu. Načuditi se ni mogla sama sebi. Priznala naj bi mu in s tem morda učinila, da bi se obrnil od nje ter vrnil k Zori?

Ne, preveč bi se bila postavila v nevarnost, zato je pozabila svoj sinočnji sklep in poklicala zopet svojo lahkomiselnost na pomoč. Potolažila se je tudi to pot z neverjetno lahkoto. A na vse tisto, kar ji je vzbujalo tako neprijetna čustva, ni hotela zdaj niti misliti več. Svojemu ženinu nasproti pa je kazala poslej še očitneje svojo ljubezen, da bi se i njemu še bolj razplamenela ljubezen do nje; čutila je instinktivno, da je njegova ljubezen edina njena zaščita.

Milan je obiskoval redno vsak dan po enkrat svojo nevesto. Kadar je prišel k njej, vselej jo je dobil pri delu, vedno je kaj pripravljala, vedno se trudila — saj je morala misliti na sto in sto malenkosti! A tisto uro, ko je bil Milan pri njej — za dalje časa je prišel malokdaj — je posvetila samo njemu.

Pričakovala ga je zdaj v svoji sobi, kjer mu je razkazovala, kaj vse ima že pripravljeno, zdaj pri klavirju, kjer mu je zaigrala kako posebno priljubljeno skladbo, zdaj spet na vrtu pod košatim orehom, kjer so bile okoli njega udobne lesene klopi. Sprejela ga je vedno z enakim veseljem, vedno z enako vedrim licem. In vedno z enako požrtvovalnostjo si je prizadevala, da bi mu pregnala čemernost in melanholijo, ki se ga je — čudno! — odkar je bil ženin, spet pogosteje lotevala.

Milan ji je bil hvaležen za to. Iz vsega njenega vedenja je posnemal, da ga istinito ljubi. Tega prepričanja mu ni moglo omajati niti dejstvo, da je bilo v načinu, kako ga je bila priklenila nase, brez dvojbe tudi nekaj preračunjenega. A to je deval bolj na rovaš njene matere . . . Sicer pa je imela Vida baš tiste lastnosti, ki so bile po njegovem lastnem spoznanju njegovi prihodnji ženi pred

vsem potrebne. Še vedno ga je včasih obvladala otožnost, še vedno se ga je polaščala — četudi le hipoma in le mimogrede — apatija do sveta, zato je morala biti njegova žena živahnega, veselega temperamenta, prav kakršna je bila Vida. Vse to je uvideval in — vendar se ni mogel povzpeti do enotnega čuvstva, vendar je pogrešal v svojem srcu tistega miru, tistega skladja, ki ga je treba, da se čuti človek srečnega, zadovoljnega! . . .

Tudi on je bil čul nekaj o Zorini bolezni . . . A govoril ni nikdar o tem ne z Vido, ne z drugim, deloma ker ni hotel vzbujati sumenj, deloma ker bi mu bilo provzročilo tako govorjenje le neprijetna, bridka čuvstva. Trudil se je, da bi mislil kolikor mogoče malo na Zoro. A čim resneje je postajalo njegovo razmerje do Vide, čim bolj se je bližal čas, ko ni bilo nikake vrnitve več na poti, katero je bil nastopil, tem pogostejše so mu uhajale misli k njej, tem bolj so mu vstajale želje po nekdanjih časih, po tistih srečnih hipih, ko je še živel v veri, da ga ljubi Zora. Pri srcu mu nekaj ni bilo prav, pri srcu ga je nekaj tiščalo in bolelo. Vzbujale so se mu slutnje, brez vsake prave vsebine sicer, a vendar vznemirjajoče in neprijetne.

Čutil je, da je nekaj med njim in Vido, nekaj skritega, nevidnega, kar ni obetalo nič dobrega . . . neka senca, ki ni dopuščala, da bi bili prodrli žarki sreče do njega . . .

Prizadeval si je resno, da bi se iznebil vseh dvojbj, in kadar so ga obhajale najtemnejše misli, je bil morda najbolj nežen s svojo nevesto. A včasih ga je premagalo . . . tista temna čuvstva so bila močnejša od njegove volje, včasih se ni mogel zatajiti in v nekem takem hipu je bil izpregovoril one besede, ki so bile navdale Vidino srce s toliko skrbjo. Včasih je bil obupan, včasih bi se bil najraje razjokal . . . A kako je zahajal v pojmovanju svojega razmerja do Vide in v svoji sodbi o njej iz ekstrema v ekstrem, o tem je pričal najbolj njegov dnevnik, v katerem je zabeleževal vtiske o svoji nevesti.

Skoro vsak dan se mu je videla Vida drugačna in vedno zopet je opazil na njej kaj, kar ga je osupnilo, iznenadilo. Loteval se ga je čimdalje večji nemir in često si je zaželel, da bi imel koga, ki bi se mu mogel razodeti, ki bi mu mogel potožiti svojo zdvojenost, koga, ki bi mu znal svetovati, pregnati mu vse mučne pomisleke . . .

Spomnil se je nekoč dr. Bronove soproge. Ona je izkušena ženska, misli trezno in pozna razmere in ljudi. Njena karakterizacija o njegovi bodoči tašči se je čudovito ujemala s tem, kar je bil

opazil sam na njej. Ona bi ga znala poučiti, ona bi ga mogla potolažiti kakor nihče drugi!

Posegel je že po klobuk in palico, da bi šel. Toda hipoma mu je izpreletel srce nasproten čut in vzkliknil je:

„Ne — ne grem!“ —

In res ni šel . . .

XVII.

Štiri tedne je bilo negotovo, kaj bode z Zoro, cele štiri tedne je ležala bolj ali manj v nezavesti ter vzbujala s svojim zmedenim govorjenjem pri svojcih zdaj smeh, zdaj skrb in strah . . .

Ko se je naposled vzdramila iz svojega dolgotrajnega spanja, ko so začeli njeni možgani delovati zopet pravilno, se je le počasi zavedala sebe in svoje okolice. Trpelo je nekoliko dni, predno je začela pojmiti svoje stanje, predno se je spomnila, kaj je bilo povzročilo njeno bolezen. A ko si je bila opomogla toliko, tedaj je stala preteklost hipoma jasna pred njenimi očmi! Pred boleznijo ji vsled bolestne razburjenosti ni bilo mogoče preudariti hladno onega dogodka, ki je bil postal tako usoden zanjo. Zgrudila se je bila takoj pod nemilim udarcem, ki jo je bil zadel tako nenadoma, tako nepričakovano, in dvojbe, ki so se pojavljale nekaj časa v njenih prsih, je bil nadvladal kmalu obup. In tako ni rešila niti reševala vprašanja, je li možno, da bi se bil Milan tako nagloma izpremenil do nje, je li možno, da bi se bila ona tako zelo motila v svoji sodbi o njem. Nedostajalo ji je poprej potrebne mirnosti, da bi bila mogla z logično doslednostjo priti resnici do jedra, da bi bila mogla trezno premotriti vse okoliščnosti, v katerih se je bilo završilo tisto za njo tako bridko razočaranje. Vrženi iz ravnotežja se je zdelo tistikrat vse mogoče! Pozabila je bila hipoma, kaj jo je na Milanu tako zelo mikalo — tista plemenita ponositost, tista močnatost njegova, ki se nikakor ni dala spraviti v skladje s tem, kar se je bilo zgodilo. Zdaj pa se je tega zavedala zopet in popolnoma nemogoče se ji je zdaj zdelo, da bi se bil mož z Milanovim značajem vedel do nje tako nevredno ter jo samo zlorabil morda v dosego svojih namenov.

Ne, ni možno, da bi oko, kakršno je bilo njegovo, tako lagalo, ni možno, da bi človek s tako odkritosrčnim obrazom mogel biti tako neodkritosrčen in zavraten! Ne, tu se je nekaj zgodilo, tu je nekdo s sovražno roko posegel vmes!

To prepričanje se je polastilo zdaj hipoma njenega srca in ni se ga mogla iznebiti več . . .

Zdaj ko je bila s svojo boleznijo prebolela takorekoč tudi one bridke udarce, je lahko mirneje motrila vse posamezne faze v razvoju svojega razmerja do Milana od prvega njegovega pogleda pa do onega hipa, ko je bil položil šopek prednjo, in priznati je morala, da je bilo vse v strogo logični zvezi, dočim je bilo ono, kar je sledilo, v kričečem protislovju s prejšnjimi dogodljaji. Res je bilo sicer, da se je Milan včasih malo igral, da je tudi Vidi privoščil včasih kak pogled, da se je tudi njej včasih nasmehnil, toda vse to se je dogajalo v takih mejah, da niti ona, niti Vida ni mogla dvojiti, kaj se vrši in kakšen bode pač konec . . . Ali ni imela mar vedno te zavesti, da se ji prej ali slej Milan približa? Ali si ni često dejala: moj bo in nobene druge! . . . Kako je mogla biti tako nespametna in se vdati potem toliki resignaciji, kako je mogla tako brez vsega boja odreči se svoji sreči? . . .

Ne, zanj je bilo zdaj to dognana stvar: Nekaj se je bilo zgodilo! Ali kaj? . . . Nekdo je bil s hudobnim namenom razrušil njeno srečo — ali kdo?

Vida — njena prijateljica? . . . Komu drugemu naj bi bilo kaj do tega? . . . Toda, da bi prijateljica prijateljici storila kaj takega? Je li to mogoče? Ona bi se nikdar, nikdar ne bila mogla izpozabiti tako!

In vendar se ji je videlo to nekaj povsem umljivega, nekaj v človeški naravi popolnoma utemeljenega! . . .

Vida je bila strastna, to je vedela tudi ona. Istotako je vedela, da Milana ne ljubi nič manj nego ona sama, dasi ji je to skrbno prikrivala — prikrivala seveda samo z besedami, kajti vse njeno vedenje in početje je pričalo jasno, kako rada bi si ga prilastila! . . .

Vse to se je ujemalo . . .

Toda kaj zdaj . . . kaj zdaj? . . . Ali ima vse to še kaj pomena zanj? Milan in Vida sta morda že poročena! Saj niti ne ve ne, kaj vse se je zgodilo med njeno boleznijo!

Radovednost jo je gnala, da bi bila vprašala postrežnico o tej in oni reči, a premagala se je. Mogoče, da ni hotela niti zdaj še izdati pravega vzroka svoje bolezni, mogoče tudi, da se je bala resnice, ki bi ji bila morda za vselej pregnala iluzije, strla ji še to malo moči, kar jih ji je bilo ostalo . . .

A nekoč se ji vzbudi čudna želja, iz katere se je dalo posneti, kake misli jo prešinjajo včasih.

Zaprosila je postrežnico, naj ji da ogledalo.

Ozrši se vanj, se je bridko nasmehnila. Sama sebe ni poznala več. Oh, kje so bila tista njena polna, cvetoča lica, kje so bile tiste njene žive, bistre oči, kje tisti njeni košati, zlati lasje? Ne, take ne bi ljubil Milan več, take ne bi maral nihče, nihče! . . . Predno pa si opomore — in sploh, kdo ve, se ji li povrne še kdaj prejšnje zdravje, prejšnja svežost in lepota! . . .

Zamižala je in mižala je dolgo, kakor bi hotela zaspati, kakor bi hotela pozabiti . . . A mislila je tudi miže in vedno zopet se ji je pojavljalo vprašanje: „Kaj zdaj? . . .“

Da, kaj zdaj? . . .

Ali bo njej kaj koristilo, če Milan zve, da je nekaj nepoštenega, zločinskega pospešilo in provzročilo njegovo zvezo z Vido? Ali bi njej kaj hasnilo to, tudi če Milan in Vida še nista poročena? Milan bi kvečjemu pobegnil iz tega kraja! Ali bi ne bilo najlepše, če bi prizanesla Vidi, svoji nekdanj tako ljubljeni posestrimi? . . .

Čudno! Kako požrtovalna je bila včas, česa vsega bi ne bila storila za svojo prijateljico, zdaj pa se niti do tolike plemenitosti ni mogla povzpeti, da bi bila opustila nekaj, kar po njenem lastnem prepričanju njej sami ni moglo nič koristiti, a je moralo drugim škodovati! . . . —

Da bi Milan smatral morda njo celo življenje za nekaj, kar ni bila — ne, tega ni dopuščalo njeno srce! Stvar se je morala pojasniti, Milan je moral zvedeti, da je ona čista, ali pa se je morala prepričati sama, da Milan ni to, za kar ga je imela . . . za kar ga je smatrala, prepričati se, da so jo varale njegove nedolžne oči, da je njegov lepi obraz le krinka, za katero se skrivata zlobnost in podlost! No, potem tudi vzroka ne bi imela več, da bi žalovala po njem, potem bi se njeno srce tudi kmalu pomirilo! . . .

Odslej si ni nič bolj želela, nego da bi mogla vstati. Skrb, kdaj se bo mogla skloniti, kdaj se bo mogla držati pokoncu — to je bilo zdaj edino, kar jo je nekoliko razburjalo, drugače je bila mirna. In neka prijetna zavest jo je navdajala, zavest, da je prišla do pravega sklepa in da je to, kar je nameravala učiniti, opravičeno in umestno. Ničesar drugega ni hotela kakor gotovosti, jasnosti! . . . Ona tankovestnost, s katero je presojala spočetka svojo namero, jo je bila polagoma minila in nekaj zdrav egoizem se je bil naselil v njeno srce. Namena ni imela škodovati komu, a če je bilo komu na škodo, ker je hotela varovati svojo čast in morda tudi svojo korist, kdo ji je smel zameriti? . . .

In tudi veselje do življenja se ji je vračalo počasi! Zdaj ni mogla umeti, da je bila tistikrat tako obupana, in pretreslo jo je, če se je spomnila, da je tako hlastno in skoro namenoma pila vodo, ki je bila, kakor je pričala njena bolezen, res okužena. Ali ni bila samomorilka — samomorilka, katero so le srečne okolnosti ohranile pri življenju? In zakaj? Ali je res imela tehten vzrok za to? Nikakor, nikakor! Kajti le dvoje je bilo mogoče: ali Milan ni bil človek, ki bi bil vreden tolike žrtve, ali pa je bila stvar taka, da bi se bilo moglo tistikrat še vse na dobro obrniti zanjo.

Tistikrat! . . . Srce jo je zaskelilo ob misli, da je zdaj morda prepozno! Toda ono veselje do življenja, ki se je budilo krepkeje in krepkeje v njenih prsih, jo je navdajalo z zaupanjem, z nado, ki je nadvladala kmalu vsako disonanco, pregnala kmalu vsako neprijetno misel. Svet se ji je zdel zdaj kot izpremenjen in videlo se ji je, kakor bi gledala skozi prozorno tenčico — vse lepše, milejše, brez peg, brez madeža . . . S slastjo, kakor nikdar, je vlekla zdaj vase vonj cvetic, ki so stale v posodi na mizici ob njenem vzglavju, in še nikdar ni tako hvaležno pozdravljala solnčnih žarkov, ki so se kradli skozi napol zaprte šaluzije ter prodirali do njene postelje. Brnenje čebele, ki se je lovila ob oknu in si iskala izhoda, se ji je zdelo kakor zamolkla pesem, a ob ptičjem žgolenju, ki je skozi okno zvenelo na njeno uho, ji je nepoznane radosti igralo srce . . .

Bilo ji je, kakor bi bila vstala od smrti, ali kakor bi bila šele zdaj živeti začela. Vse, kar je bilo okrog nje, je zadobilo zanjo šele zdaj pravi pomen in njeno pozornost so vzbujale zdaj celo stvari, za katere se pred boleznijo niti menila ni. Po stenah njene sobe so visele razne slike, o katerih je prej komaj vedela, kaj predstavljajo. Zdaj pa se je v to in ono poglobila in gledala jo je, kakor bi jo videla prvič. Bila je tu med drugimi tudi slika „Prvi poljub“. Mlada, stasita, krasna devojka v starogrški halji se izprehaja po cvetnem vrtu — roža med rožami! Dohiti jo mladenič, nežen, čudovite rasti in plemenite zunanjsčine. Rahlo jo prime za belo roko, zasuče ji lepo glavico malce nazaj in z neko pobožnostjo, z neko sveto iskrenostjo ji dahne poljub na še nedotaknjene rožne ustnice.

Ta podoba je visela na steni, odkar se je spominjala, a nikdar ji ni občutilo ob njenem pogledu srce kaj posebnega. Zdaj hkratu pa je pojmla topli dih poezije, ki je vel ž nje. Zdaj se ji je zdela ta slika polna življenja, polna istinitosti. In njeno srce je utripalo živahneje, ko se je ozirala na to podobo, in čudno, sladko kopnenje ga je prešinjalo . . .

„Oh, ko bi le vstati . . . vstati že mogla!“

Ta želja se ji je pojavljala vedno pogostejše, vedno silnejše . . .

Sklonila se je čisto v postelji pokoncu in poskušala, je li že dovolj čvrsta. Glava ji je bila še vedno težka, a vendar ji je postajalo od dne do dne bolje. Nekega dne se je čutila nenavadno močno. Bila je uverjena, da bi lahko brez pomoči hodila. Porabila je trenotek, ko je šla njena postrežnica iz sobe, in vstala. A komaj je bila storila dva, tri korake, pa je bila vsa vrtoglava in morala je naglo v posteljo nazaj, da se ni zgrudila na tla. Navzlic temu je imela neprenehoma svoj cilj pred seboj in ne hipec ni obupavala . . . „Če danes ne, pa jutri . . . pojutrajšnjem!“ se je tolažila. In vdano je čakala, da se ji moči še bolj okrepe.

Nekega jutra, po jako dobri noči, pa se je zbudila s trdnim prepričanjem, da je prišel tisti tako zaželeni trenotek, ko ji bo možno izvršiti svoj naklep. Dvigne se — bilo ni nikogar v sobi — spusti se s postelje in se začne bližati pisni mizi.

„Gre — gre!“ vzklikne vsa vesela.

Dospela je srečno do mize. Sicer so se ji noge šibile in znoj ji je vstajal po čelu, a prišla je vendar do stola in sedla. Okno poleg je bilo odprto in jutranji hlad, ki je pihal noter, jo je krepil, poživljal . . . Nenavadna energija, ki je prešinjala ta hip njeno voljo, je ugodno vplivala tudi na njene telesne moči . . .

„Da, zdaj pojde, zdaj pojde!“

A ko je prišla s tresočo roko za pero, so se je lotile hipoma spet dvojbe. Da Vida še ni poročena, to je bila pred par dnevi po ovinkih spravila iz postrežnice. V tem pogledu je bila torej pomirjena, a zaskrbelo jo je zdaj, da ne bi zapisala česa, kar bi dirnilo Milana neprijetno, kar bi mu vzbudilo morda sumnjo, da je škodoželjna, in ga privedlo do tega, da bi ji podtikal namene, katerih imela ni. Izpredvidela je, da mora govoriti kolikor mogoče splošno, a vendar tako, da bo lahko čutil njeno ljubezen. Nešteto pisem je bila izumila že v času, ko je ležala v postelji, a vse je zavrgla zdaj in brez posebnega preudarjanja je začela pisati:

Častiti gospod!

V tem trenotku si nisem v svesti, je li prav, kar delam, ali ni prav, je li dostojno, da Vam pišem, ali ni dostojno. Bolna sem bila in sem še in prav mogoče je, da je moj duh omračen in da nisam zmožna razsoditi, kaj se spodobi in kaj se ne spodobi. Moje nenormalno stanje naj opravičuje, ako sem storila kaj neprimernega! . . .

Da se nisem brez hudih dušnih bojov odločila za ta korak, Vam ne bo težko domnevati. Ali srce mi ni dalo miru! Obdržati nisem mogla več tega, kar ni moje in kar je prišlo menda le pomotoma v moje roke . . . Kajti da bi se bilo zgodilo to namenoma od Vaše strani — tega si ne morem misliti! Preveč sem uverjena o Vaši plemenitosti, da bi Vam mogla podtikati take stvari. Sprejmite torej nazaj te cvetke in bodite samo uverjeni, da sem jih skrbno hranila in da so mi bile v čislih ves čas do današnjega dne, ko Vam jih vračam . . .

Oddahnila si je globoko in utrujena je odložila pero, kajti že je nastopala reakcija, že so se začele pojavljati posledice napora, ki je presegal njene moči. A dasi je bila onemogla, dasi se ji je vrtelo v glavi in je čutila, kakor bi se morala zdajpazdaj zgruditi nezavestna pod mizo, je bila vendar zadovoljna in potolažena. Naglo odpre še knjigo, ki je ležala pred njo, in vzame šopek suhih šmarnic iz nje. Za hip se ji posvetijo solze v očeh ob spominu na veliko srečo in grozno bol, katere vir ji je bil ta mali šopek. Težko se je ločila od njega, a moralo je biti, moralo! Ta šopek je bil zdaj njen poslanec, ki je imel zvršiti velevažno nalogo. Poljubila ga je in ga položila v pismo. Naglo je napisala potem še naslov in pozvonila, kajti zavedala se je, da je njene moči samo še za trenotke in da ji zdajinzdaj poide . . .

Strežnica je na glas vzkliknila, tako iznenadena je bila, ko je videla Zoro pri mizi. A Zora jo zaprosi s tresočim, pojemajočim glasom:

„Ana, Ana, dobra moja Ana, kaj ne, da oddaš to pismo? In pa nikomur ne govori o tem, veš, nikomur!“

Strežnica ji je obljubila, kar je hotela. Imela jo je rada, kakor bi bila njena hči, in prebdela je bila cele noči pri njej. A poglavitna reč ji je bila, da jo spravi zopet v posteljo.

„Ali, če se le niste zopet prehladili, prehladili!“ je tarnala. „Zrak je tako hladan, a vi ste sedeli taki pri oknu! Kaj sem mislila, da sem pustila odprto!“

Zora pa ni čula njenega vzdihovanja. Komaj da je bila v postelji, se ji je stemnilo pred očmi in lotila se je je nezavest . . .

(Konec prih.)

Prva jugoslovanska umetniška izložba v Belgradu.

Spisal J. R.-Sever.

avnina, sama ravnina! Tista neizmerna ravan, ki se razpenja do horizonta, na katerem se ne črtajo vijoličaste, vijugaste konture gora in holmov v veseli gracijznosti in grandioznem nemiru, nego ravan, ki je vseobsežna kakor morje, ki je ne pregleda človeški vid. Z veličastno ležernostjo se objemata v daljavi, ki jo le slutiš, nebo in zemlja; visoki modri svod, ki se zdi mnogo višji nego pri nas, se pogreza na sivorjavo celino... Imponujoča enoličnost je vtisk, ki ga napravlja svet, po katerem se voziš v Srbijo in ki se razprostira okoli kraljevskega Belgrada. Objema te ona globoka melanholija, ki preveva nedosežne napeve starih srbskih narodnih pesmi in ki je navdahnila tožni spev jugoslovanskim „guslarjem“, iz katerega čuješ stoletno zdihovanje in junaško borbo slovanske duše. Po vsej velikanski planjavi se raztezajo pašniki, veliki in neomejeni, le tuintam se pokažejo mogočni kompleksi polja, ki se izgublja ob horizontu. Plodna in bogata je ta dežela, blesti se na solncu črna gruda, ki spominja, da ni daleč Banat, ki ga je Bog blagoslovil v urah nebeške radosti. Vse to bogastvo pa je prepuščeno, rekel bi, samemu sebi; bujna trava se suši v žgočem poletju in porjavi v deževni jeseni. Redko, le redko se pokaže nekaj streljajev od nizke, zaduhle železnične postaje pol razdrta slavonska vas s karakterističnim cerkvenim stolpom na sredi, od postaje pa se vleče v selo pot, po kateri stoje ob deževju večje mlake nego na polju. Silno tihoto, v kateri se ti zdi, da čuješ pridušeno dihanje vse te ogromne zemlje, moti gaganje belih gosi, ki se pode po travnikih, in kruljenje prascev, pasočih se v naturni svobodi. Včasih uzreš na neizmerni ravnini vrsto jesenov, ki raztezajo veje v neizrekljivem hrepenenju k redkim oblakom, plavajočim preko silnega svoda. Pa potegne veter in upogibajo se elastične veje v najbolj valovitih in najzaokroženejših linijah, kar jih vidiš na drevju. In pomika se počasi čreda preko planjave, velika, krasna goved z meter dolgimi rogovi ter se tišči skupaj, da se ti zdi kakor zadruga, ki izhaja od skupnega deda. Počasi se pase, da občuduješ umerjeni ritem linij ter se naslajaš

ob izrednem kontrastu preprostih enostavnih barv rjavočrne grude in belosive živine. Toda čreda se prikaže le včasi.

Tam pa, kjer stoji stolica srbskih kraljev, se dvigne svet nadomoma. Nad izlivom Save v Donavo stoji na visokem bregu stari Belgrad, razprostirajoč se od zapada proti vzhodu. Od daleč že uzreš, če se voziš z vlakom, novi konak med gručo poslopij, med njimi saborsko cerkev, kjer je bil kronan naslednik Dušana Silnega, Peter I. Karagjorgjević. Samozavestno se ozira na ogrsko stran trdnjava Kalemegdan s svojimi kulami in zidini nad savskimi valovi. Za trdnjavo, ki so jo imenovali Turki Fičir Bajir, pa leži mesto samo, pol velemodernega, pol slovansko-turškega orijentskega značaja. Neizrečeno zanimiv je ta stek, rekel bi, dveh kultur: zapadne in vzhodne. Poleg stavb pariške in secesijske dunajske arhitekture stoje po ulicah hiše, ki so še iz prve polovice minolega stoletja: običajno rumeno pobarvana pritlična ali enonadstropna poslopja s širokimi pomoli, krita z deskami ali z očrnelo opeko, z vrati iz gladkih desk. Ob modernih, ravnih, širokih cestah, po katerih teče električna železnica in ki so razsvetljene z električnimi obločnicami, se nahajajo velike trgovske izložbe, kakršne vidiš v evropskih velemestih. Ceste se cepijo v zveržene ulice, zvezane z njimi po lesenih stopnicah. Ob njih se tišče nizke hišice v največjem neredu skupaj. Tlak je iz kamenitih plošč in ves razdrapan. Podobna so si pač vsa velika mesta na Balkanu.

In življenje v Belgradu! V dneh kraljevega kronanja je bil tu pester kalejdoskop in tudi obično vidiš tu najpisanejšo slike, kajti Belgrad ima živahno trgovino. V „Grand Hotelu“ sede v „Wintergartnu“, kjer je shajališče belgrajske buržoazije, dame v najfinejši francoski svili, s pariškimi klobuki à la rococo ter koketno opazujejo življenje z okusnimi lornjoni. A vidi se jim, da nismo v zapadni metropoli, kajti nakit priča o bujni fantaziji, ki ljubi omamljiv blesk in pretirano razkošje; dame imajo težke uhane, ki se kar iskre pravih ali imitiranih briljantov, in prstani, s katerimi so jim preobloženi prsti na obeh rokah, se izpreminjajo v vseh bojah, v katerih reflektirajo dragi kameni. A „turska kava“, ki se pije po mnogoštevilnih „kavanah“ in restavracijah, je nam nekaj docela tujega: močni aroma, gošča in vzhodni servis pričajo, da je to v istini mosleminska pijača, kakršno pijo v Carigradu. Poleg maloštevilnih mohamedanskih kostumov — Turkov v Belgradu sedaj ni več, dasi je bilo mesto leta 1867. še v sultanovih rokah, pač pa stoji še turška džamija — je videti povsod srbskega seljaka v rjavi raševini in v pletenih opankah.

Nosijo pa seljaki tudi obleko iz belega platna kakor kmetje iz Slavonije. Na glavi imajo ponosno „šubaro“, visoko kapo iz črnega ovčjega krzna, ki je živ izraz ponosne narodne duše, a tudi „šajkače“ iz temnomodrega sukna, ki so po sredi stisnjene; take ima tudi del armade srbske.

Srbska vojska! Kaj pač občuti Srb, meščan in najpriprostejši seljak, če zagleda vojaštvo! Pred njim nosijo navadno zastavo in ves narod, kolikor ga je, postoji ter se — odkrije. Ni videti izlepa, da bi se odkrivali ikonam, kajti ni jih veliko po javnih krajih, in tudi cerkve so v celem Belgradu, dasi ima 75.000 prebivalcev, samo štiri in še te so stare in majhne; če pa vidi srbski narod zastavo, ki mu je znamenje svobode in junaštva, ga obide čut svetega spoštovanja do herojev, ki so prelili kri za krst častni in svobodo zlato. V srbski duši zasledimo poteze, ki so nam, dasi smo si po rodu in jeziku ž njimi toliko slični, docela nerazumljive, kajti naš karakter je trpel toliko po tujih vplivih in naše državne razmere so tako drugačne od srbskih, da smo v mnogem pogledu bližji Nemcem nego Srbom. Srbska narodna duša ni vesela, dovtipna, nego resna, melanholična, skoro neprijazna, toda polna junaštva: še danes živi v duši srbskega naroda duh Kraljeviča Marka tako sijajen in svež kakor pred stoletji, ko so se rodile božanstvene pesmi o herojski hrabrosti njegovi. S kakšnim neverjetnim navdušenjem so zbrali v Narodnem muzeju stare, prestreljene prapore iz srbskih vstankov, med katerimi je osobito krasna zastava iz upora leta 1654., na kateri je temnordeče polje posuto z zlatimi plameni, v sredi pa je vezen črn orel. Kako skrbno je tudi aranžiran provizorni vojni muzej na Kalemejdanu, kjer so v leseni rotundi razobešene ob straneh vse zastave srbske od kneza Miloša do kralja Milana, v sredi pa so razstavljeni srbski topovi iz uporov, da celo dve pedi dolg možnar. In Kalemejdan sam! Kolikorkrat gre človek skozi moderni perivoj, ki veže mesto s trdnjavo, vselej se mu bude drugačne misli. Visoke zidine iz očrnele opeke, globoki jarki, mostovi in stolpi, iz katerih gledajo stari topovi, grede, ograjene s kanonskimi krogli namesto s kamenjem, piramide iz votlih bomb pred okovanimi vrati, vojaki z dolgimi bajoneti na puškah in — jetniki, vkovani v težke verige, da komaj stopajo: to je Kalemejdan! Tu na Kalemejdanu obhajajo dušo mogočne misli o zmagah Srbov nad Azijati, ko gledaš pred nekdanjim pašinim dvorcem topove iz najrazličnejših časov, ki jih je priborilo junaško hrepenenje po prostosti, tu pod Kalemejdanom ob Donavi stoji Kula Nebojša, kjer so

trpeli srbski junaki najgrozovitejše muke radi krščanstva in domovine, da te navdaja brezpogojno spoštovanje do naroda, ki je imel take sinove, a tu gori na Kalemajdanu me je zmotila iz lepih spominov na večer, ko je zahajalo veliko krvavo solnce za neskončno slavonsko ravnino, tožna, obupna pesem težkih verig robijašev (jetnikov), v kovanih v železje, ko so stopali sklonjeni morda v podzemeljske prostore kalemajdanske . . .

V veličastnih dneh pa, ko se je slavilo kronanje naslednika Karadjordja ter se je praznovala stoletnica, odkar se je Srbstvo začelo otesati turškega jarma, v tem svečanem času so se sešle prvikrat jugoslovanske Muze ter se združile pod zaščito kraljevskega škrlata v sestrski objem. Racionalneje se ni moglo povečati zopetno zavladanje Karadjordjevičev po tolikih bridkih udarcih, ki so zadeli to jugoslovansko kraljevino, nego s tako eminentno kulturno prireditvijo, kakor je bila umetniška izložba. Dne 18. septembra t. l. je otvoril ob enajstih dopoldne razstavo kralj Peter I. z besedami: „Proglašam izložbo za otvorjeno ter ji želim velikega uspeha“. Tako je pokazal kralj, da ni le nositelj državne reforme v svoji zemlji, nego da je človek, ki hoče prešiniti tudi s prosveto svoj narod. Prišel je v istini narod iz vseh krajev Srbije: seljaki, ki niso morda videli drugačnih slik kakor ikone, osiveli popi v črnih mantijah in visokih kamilavkah na osivelih kodrih, prešerni trgovci in visoki činovniki se vrel v trumah v „veliko školo“, kjer so bili razstavljeni v vseh dvoranih drugega nadstropja srbski, bolgarski, hrvaški in slovenski umotvori. Treba ni poudarjati velikega historičnega pomena, ki ga ima taka prireditev. O vzajemnih koristih je napisal dr. Milivoj Vasić v „Srbskem književnem Glasniku“ temeljit članek, in moramo mu pritrditi, da je bil to naprimernejši korak h kulturnemu zbliževanju Jugoslovancev. Velik vpliv pa bo imela brez dvoma belgrajska razstava tudi v čisto umetniškem pogledu. Istina je, da bodo posamične umetniške skupine po tekmovanju, ki se je pričelo med njimi, mnogo pridobile ter se čimdalje bolj strinjale v umetniških ciljih. Resnica je, da, recimo, nam Slovencem skoro ni mogoče ustvariti lastne, individualne umetnosti z nacionalnim koloritom, pač pa je mogoče Jugoslovancem poiskati svoj umetniški tip. In če bi tudi mogel vsak posamezni narod svoj karakter izraziti, prihrani si vendar mnogo energije, če vidi sorodne poteze, ki so že zaokrožene. V tem oziru se razgrinjajo za prihodnost najlepše perspektive, treba pa je pred vsem razvoju podati sistematično lice, postaviti se na realna tla ter ne gledati na zunanjo formo, ne spekulativno

ustvarjati umetniških fantomov, nego induktivno krepi posamično umetniško individualnost, dati ji prosto pot, na kateri ji bo luč individualna poteza, ki se ji bo zdela sorodna. Tako si predstavljamo razvoj narodne umetnosti Jugoslovanov.

A kar smo videli na belgrajski izložbi, je bila umetnost, kakršna eksistira danes na Srbskem, Bolgarskem, Hrvaškem in med Slovenci. Skupnih elementov ni bilo še spoznati, našli bi jih morda kvečjemu med Srbi in Bolgari. Reči pa moramo, da tudi umetnost posameznih narodov ni še skristalizirana; pozna se še povsod tuj vpliv, tuj način bolj ali manj, ponekod pa se je smatrala za narodni element zunanost, sujet. Sčasoma se gotovo naziranje poglobi ter bodo umetniki smatrali kostume itd. za postransko stvar, tedaj, kadar se bodo umetniške razmere med Jugoslovani konsolidirale ter se bosta čopič in dleto v istini zatopila v rodno zemljo in estetično dušo narodovo.

Ker stoji moderna kritika na stališču, da treba vsak umetniški pojav razlagati kavzalno, da je torej iskati vzrokov in posledic, da moramo fait a compli pojasniti docela — kar je naloga kritike — in da ga moremo popolnoma razumeti — kar je dolžnost publika — radi tega moramo pojasniti nekoliko umetniške razmere pri vsakem jugoslovanskem plemenu, predno preidemo k umetniškim produktom.

Srbi dosedaj niso imeli umetniške kaste, kakor je ni bilo nikjer med Jugoslovani do zadnjih časov; prvi, ki je organiziral slikarje in kiparje svoje domovine, je bil Vlaho Bukovac, ki je ustanovil, prišedši iz Amerike in Pariza, v Zagrebu umetniško kolonijo. V Srbiji pa še do danes ni umetniškega društva, dasi imajo arhitekti svojo organizacijo, ter se je prav sedaj začelo snovati tudi slikarsko in kiparsko združenje. Svojega razstavnega paviljona nimajo belgrajski umetniki, kakor ga tudi v Ljubljani ni, pač pa je v „Srbskem narodnem muzeju“ zbirka slik, deloma inozemskih originalov, deloma starih tujih kopij in nekaj izvirnih srbskih umotvorov. Ali Srbi imajo svojo lastno slikarsko šolo v Belgradu, ki je sicer privaten institut, a vendar kaže blagodejen vpliv na naraščaj: na izložbi je nastopilo v oddelku srbske umetniške omladine 5 gojencev (4 dame, 1 gospod) častno s ksilografsko zbirko. Ravnatelj „srbske slikarske šole“ je historični slikar Rista Vukanović, ki je razdelil svoj zavod v tri oddelke: v obrtni, damski in slikarski del. Predava se tu med drugim o estetiki, anatomiji itd., poučujejo pa poleg ravnatelja še drugi srbski slikarji. Država sicer podpira talente ter jih pošilja v evropska umetniška središča, nastavlja jih za profesorje po srednjih šolah,

ali vendar je profana umetnost v Srbiji manj razvita, nego bi bilo pričakovati. Splošno cvete tudi med izobraženimi umetniki ikonopistvo, ki seveda ne nudi posebne prilike za umetniški razmah, ker ima pač svoje predpisane forme in oblike, v katere je vključeno. V Belgradu so se pač prirejale že kolektivne razstave posameznih umetnikov, toda prave umetniške publike srbski umetniki do danes nimajo. In publika, ki je dovzetna za umetniška stremjenja, ki zlasti materialno podpira procvet umetnosti, je faktor, ki ga umetniki dolgo časa težko pogrešajo.

Splošna karakterizacija srbskega slikarstva je historični žaner, pa naj si bo po vzoru Matejka in Brožika teatralno kronanje ali kraljevska poroka ali skupina junakov, ki trpe v ječi, ali prizor iz bojev za srbsko svobodo. Prvenstvo si je pridobil na srbskem oddelku gotovo Paja Jovanović, znan vsakomur, ki je sploh kdaj vzel v roke kak nemški ilustrovani časnik, po slikah iz balkanskega življenja, po divjih arbanaskih figurah z dolgimi puškami itd. Ali to, kar je bilo na I. jugoslovanski izložbi, je popolnoma nekaj drugega, to ni več Jovanović v rjavih in temnih tonih, to je dekorativni umetnik v barvah Löfflerjevih, poln svetlobe in pompoznihi potezi. Paja Jovanović je izložil le tri stvari: dvojce velikih platen (Krunisanje Dušanovo in Ženitba cara Dušana sa Aleksandrom, sestrom bugarskog cara) ter majhen email „Oko guslara“. Krunisanje Dušanovo je največja slika na vsej razstavi ter predstavlja cara Dušana Silnega, ravno ko stopa pod velikim bizantinskim portalom iz cerkve. Njemu na levo gre carica Aleksandra, za njima vojvode z visokimi, perškim tiaram podobnimi škrlatnimi kapami. Pred vrati na pragu stojita dva arhimandrita v sijajnih ornatih ortodoksne cerkve, s kadičnicami v rokah. Pod portalom pa so razvrščeni v špalirju vojniki v oklepih in šlemih. Po stopnicah, ki vodijo do cerkvenega portala, neso paži kraljeve insignije, pred njimi gredo heroldi. Na levi strani na trgu stoji narod, na desni so vitezi na konjih. Slikar je tu razvrstil najrazličnejše kuste od bizantinskih do slovansko-narodnih. Pokazal je kraljevi ornat in raševino seljaško ter jekleno vojniško opravo. Ali skupni vtisk slike vendar ni pester, nego dostojanstven, ker je posamezne boje spravil v ton ter je celotni kolorit mirno svečan; prevladujejo belo-sivo-vijoličaste barve. Dekorativni moment je izborno izražen, dasi je tu intam risba nekoliko trda ter so vobče barve sladke. Najboljši del vse velikanske slike je skupina vitezov, ki stoje na stopnicah pred cerkvijo, v risbi kretanj in v bojah, vrlo fina je tudi četa na konjih z banderci na sulicah; baš perspektiva

linij na sulicah, ki se zde kakor gozd, je tehnično dovršena. Plastika šarene preproge na stopnicah je izborna in plastika lovorjevih vej, ki so nastlane po tleh in po preprogi, je divotna. Ker je v dekorativnem slikarstvu baš perspektiva najtežja, kajti doseči jo je treba skoro samo z barvami, raditega ni čuda, če je tudi tako velik mojster, tako dovršen umetnik v tehniki, kakor je Paja Jovanović, ta težki problem v ozadju, kjer stoji grad nad mestom, nekoliko pustil z vidika ter vsled tega ni dosegel dovoljne daljave zanj, tako da grad stopa nekoliko naprej. Bila mu je pač glavna reč ospredje, ker drugo v temi ni vidno, ter je na to osredotočil vso svojo umetniško silo.

Drugi umotvor Jovanovićev je Ženitba cara Dušana. Tu jaše s svojo nevesto Aleksandro v cerkev k poroki. Spredaj so običajni trobentači. Okoli neveste so device, za carom vojniki z banderci, zadaj modrikasta silhueta gradu. Ves izprevod je na konjih. Tu bi lahko izrazil baš gibanje v linijah, kar je pri dveh pažih, ki vodita konja, tudi markantno izvedeno. Sicer pa je hotel podati Jovanović svečani vtisk carske poroke, združen z ljubko poezijo ljubezni, kar je popolnoma dosegel s koloritom, ki je sličen koloritu na veliki sliki kronanja.

„Oko guslara“ je miniatura. Delana je nad vse skrbno, neverjetno detajlirano. Opanko nekega seljaka bi bilo dobro opazovati z mikroskopom; tako veliko ljubezen je pokazal umetnik do predmeta, da se ni mogel ločiti od njega ter ga dovrševal in dovrševal. Kompozicija skupine, ki posluša guslarja, je imenitna.

(Konec prih.)

Dekle je na vrtu . . .

Dekle je na vrtu
 rožice bralo,
 v šopek vezalo . . .
 Oh, dekle, čemu ti šopek bo? . . .
 Ta šopek, ta šopek?
 Dobil ga bode fantič moj,
 ki pride k meni v vas nočoj.
 Oh, dekle, čemu ti fantič bo? . . .
 Moj fantič, moj fantič?
 Za kratek čas, za kratek čas
 moj fantič hodi k meni v vas . . .

Marica Strnad.

Ob dvojni stoletnici.

Spisal dr. Fran Ilešič.

1. Kranjska.

„**N**on fuit maior sub imperio Romano dies!“ S temi besedami je pred sto leti v pesniškem zanosu pozdravil mladi Ljubljčan, pesnik Anton Zupančič, oni dan, ko je „nemški cesar“ Franc povzdignil Avstrijo v cesarstvo.

Dobro znan nam je Zupančič kot profesor zgodovine in zemljepisja na celjski in pozneje na mariborski gimnaziji: Slomšek in Vraz sta mu bila učenca. Globoko čuvstveni, romantično navdahnjeni Zupančič je zganil v Slomšku globino njegove duše ter vžgal v njej ljubav do rodnega mu jezika.

A leta 1804., ko je Avstrija zablestela pod cesarsko krono, da tako nekoliko paralizuje blesk velike Francije Napoleonove, je bil mladi učenec in prijatelj Vodnikov še v svoji ožji domovini ter je tu izdal v spomin onega dogodka slavospev „Oesterreichs Kaiserthum“ (Laibach, 1804, vel. 8°), ki so mu bile geslo gornje besede: Bard stoji na Triglavu, nakičen s hrastovim vencem.

Kar priplava od iztoka zvezda avstrijske slave, „im Bilde seiner Doppelkrone erglänzt uns Österreichs Kaiserthum“. Zato vzame bard liro s skale in razlegne se pesem: Naj se bratje skalne Kranjske, „Karnas Enkel“, složno poklonijo vladarju ter zakličejo: „Von Gottes Schild umschirmt lebe uns lange Oesterreichs Kaiser Franz!“

Dogodek leta 1804. je zbudil strune jedva osemnajstletnemu Slovcu po rodu in mišljenju, ki pa se je ob prvi svoji pesmi okrasil s hrastovim listjem ter ostal nemški pesnik do konca svojih dni.

Bogato mu je zvenela lira l. 1814., ko je Avstrija spet vstajala.

2. Štajerska.

Okrožni urad je dovolil in zato se je dne 30. novembra 1803. l. v župnišču Sv. Urbana v Slovenskih goricah smelo zbrati devet mož, „alle ex ordine Levi“, da „organizirajo“ slovenski jezik.

Prijatelje slovenske zemlje gosti domači župnik Mravljak — ob njem sedita pesnik Modrinjak, ki je iz Hrvatske prinesel spomine kajkavske literature, pa daroviti svečenik Ivan Narat, ki je čez leto dni postal prvi katehet mariborske gimnazije.

Kdo pa ste mi vi drugi, ki se še prikrivate mojim očem? Tebe, veseli pesnik Slovenskih goric, Leopold Volkmer, pač ne manjka? Ali si prihitel ti, Simon Povoden, in ti, Kašpar Harman?

Predlagalo se je v tej prvi slovenski „akademiji“, naj se izda slovenski slovar, Modrinjak pa je nasvetoval narodni pravopis in slovnico. Njegov predlog so sprejeli. Modrinjak je očrtal osnutek pravopisa po hrvaškem vzorcu, a Narat se je lotil z vnemo slovnice. Slovar so si udeleženci po abecedi razdelili, do septembra 1804. l. naj bi vsak izdelal svoj del; tedaj naj bi se shod obnovil in se elaborati izmenjali v svrhu medsebojne preizkušnje.

Že pri tem zboru je prišlo do načelnih nasprotij med „Hrvatom“ Modrinjakom in „Slovincem“ Naratom. Narat je hotel v naslovih nameravanih del videti „wendisch“, a Modrinjak „Slavisch“, Narat je hotel dvojino, a Modrinjak ni bil vnet za njo. Morda je bilo poleg drugega i to vzrok, da je za Naratom prevzel vodstvo tega „društva“ Mihajl Jaklin, „Hrvat“, znani sorodnik Stanka Vraza.

Jaklin je leta 1804. sklical drugi shod v Ptuj, ali tako nedoločeno, da so nekateri prišli 9., drugi 10., 11. in 12. septembra „und unsere Bemühung ist gleich dem babylonischen Thurmbau zerfallen.“

Bili so to mladi možje, „kijih je srdce igralo za stvar domorodnu, kojih su usta sred najneprijaznijih okolnostih pevala pesme pune velikog božanstvenog slućenja“, a zadonela je „bojna trublja po poljih naših“ (Stanko Vraz) in udušila življenje duha.

Šele ko je Primic leta 1810. snoval v Gradcu „societatem slovenicam“, sta se nadejala Modrinjak in Jaklin, da jima bo mogoče oživiti društvo Slovenskih goric. Seveda Narat je bil leta 1806. v Dravi utonil, ž njim je bila izgubljena tudi njegova slovnica, pač pa je imel Jaklin izgotovljen nemško-slovenski slovar po Schellerjevem nemškem. (Jagić, Neue Briefe).

Baš sto let po ustanovitvi prve slovenske akademije v Slovenskih goricah (1803) se je porodilo „Zgodovinsko društvo v Mariboru (1903). Časov sile so razgnale leta 1804. one stare delavce na našem kulturnem polju, a „Časopis za zgodovino in narodopisje“, ki ga je letos začelo izdajati mariborsko društvo, naj zbira prijatelje naškega napredka na Štajerskem.

Stoletnica: 1804—1904.

Književne novosti

Svetopisemsko knjigo „Job“ in „psalm 118.“ v prevodu Simona Gregorčiča je izdala pred kratkim „Narodna tiskarna“ v Gorici, ulica Vetturini št. 9. Za skromne čestitke, ki so se mu izrekle ob njegovi šestdesetletnici, nas je „goriški slavec“ bogato odškodoval! „Job“ in „psalm 118.“ spadata k biserom hebrejske literature, a kar nam dela prevod teh dveh pesniških del posebno mil in drag, je dejstvo, da nam zvane iz prevoda povsod Gregorčičeve strune na uho, katerih zvoki se zlagajo z izvirno lepoto obeh pesnitev v prekrasno celoto. — Prevodu je pridejan „Pojasnilni uvod v knjigo Job“, ki ga je sestavil dr. Franc Sedej. — Čisti dobiček iz izkupila za obe knjigi sta pisatelja prepustila „Šolskemu domu“ v Gorici. Gregorčičev prevod stane mehko vezan 1 K 80 h, vezan v platno 2 K 30 h, z zlato obrezo 2 K 80 h, po pošti 20 h več, Sedejev uvod pa mehko vezan 40 h, po pošti več 5 h. Obe knjigi skupaj vezani staneta v platno 2 K 70 h, z zlato obrezo 3 K 20 h, po pošti 20 h več.

Ljudska knjižnica. III. zvezek. Vseučiliška ljudska predavanja, spisal profesor dr. Fr. Drtina. Ponatisk iz „Naših zapiskov“. Cena 10 h. 1904. Založili „Naši zapiski“. Smoter brošurici je tisti, ki ga je imel gospoda Adolfa Ribnikarja članek „Za ljudsko prosveto“ v našem listu lanskega leta. Spričo nizke cene ni dvojiti, da jo bo občinstvo pridno kupovalo, želimo le, da bi tudi dosegla svoj namen.

Knjige družbe sv. Mohorja. Družba sv. Mohorja je razposlala svojim udom tudi letos šestero knjig. Te so: 1. Zgodbe sv. pisma, 11. snopič. 2. Lurška mati božja, molitvenik. 3. Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini. 4. Bodi svoje sreče kovač. 5. Lisica Zvitorepka. (Slovenske Večernice. 36. zvezek). 6. Koledar za l. 1905. Najbolj bosta ugajali letos knjigi „Lisica Zvitorepka“, v katero je združil na zanimiv način celo vrsto pripovedk o lisici g. Jos. Brinar, in pa „Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1878“, ki jo je spisal nekako v proslavo petindvajsetletnice okupacije Bosne g. Jernej pl. Andrejka. Zadnjo knjigo krasi mnogo primernih slik in nič ne dvomimo, da jo bo naše ljudstvo jemalo z velikim veseljem v roke. Navzlic temu ne vemo, če je družba sv. Mohorja poklicana, proslavljati okupacijo Bosne. Vsaj nam izobražencem je trpko pri srcu spričo te knjige, ker nas le preveč spominja, koliko je naših fantov izkrjavelo v Bosni in Hercegovini za — madjarsko politiko! — Da je družba sv. Mohorja izdala tudi letos molitvenik, se sicer ne čudimo, pač pa se čutimo upravičene, izreči svojo dvojbo o dejanski potrebi in koristi takih izdavanj. Skoro vsako leto molitvenik, je vendar nekoliko preveč! Kajti bojimo se, da ostane ogromna večina teh molitvenikov nerazrežanih in da se porabijo za vse drugo prej, nego jim je namen. Saj so si vendar vsi molitveniki kolikor toliko podobni, čemu torej ta potrata? Naj nas nihče krivo ne razume! Odkritosrčni prijatelji družbe smo, ker ne more njene koristi za slovenstvo nihče utajiti, in če smo si dovolili to opazko, smo storili to le, ker velja po naši misli pač tudi glede molitvenikov „Est modus in rebus“!

Koledar šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1905. Izdalo in založilo vodstvo. Cena brez poštne 1 K 20 v. Poleg običajne koledarske vsebine nahajamo v koledarju, ki nadomešča obenem društveni vestnik,

natančen pregled dosedanjega razvitka te prekoristne naše družbe in raznovrstne pesniške in prozaiške spise J. Pobiljšarja, † Ivana Vesela, dr. Jos. Vošnjaka, Ivana Nep. Rešmana, Podlimbarskega, Fr. Starega, Toma Zupana in J. Vrhovnika. Uverjeni smo, da si omisli to knjigo obilo Slovencev, saj je namenjeno izkupilo za njo najvažnejšemu našemu narodnemu podjetju!

Menično pravo. S posebnim ozirom na trgovsko poslovanje in na važnejša menična prava večjih držav spisal Anton Kuder, c. kr. sodni avskultant. V Ljubljani 1904. Izdalo in založilo slovensko trgovsko društvo „Merkur“. Natisnili J. Blasnikovi nasledniki. S to knjigo je storilo naše pravoslovno slovstvo važen korak naprej in je nje izdanje tem pomembnejše, ker se odpomore ž njo v Slovincih obenem veliki praktični potrebi. Slovensko trgovsko društvo „Merkur“ je začelo vsekakor na pravem koncu vršiti svoje rodoljubno delo in zasluži za izdanje te knjige vse priznanje! Čestitati pa moramo društvu tudi, da se mu je posrečilo dobiti tako izborna moč za sestavo knjige, kajti prepričali smo se, da je rešil gosp. Kuder svojo v več nego enem pogledu težko nalogo vseskozi častno. Poleg drugih vrlin nam je omeniti tudi lepega, jasnega domačega jezika v knjigi. Knjigo priporočamo toplo v nakupovanje. Dobiva se pri slovenskem trgovskem društvu „Merkurju“ v Ljubljani, in sicer stane za nečlane K 2-50, za člane pa K 1-50.

Profesorja dr. Štreklja toletna jezikoslovna dela. — V rokah so mi naslednja: I. Iz „Časopisa za zgodovino in narodopisje“ I. 1904 a) „Slovensko cesarsko odločilo iz leta 1675.“, 35 strani, b) „Prispevki k poznavanju slovenskih krajevnih imen po nemškem Štajerju I.“ — 22 strani. II. „Köse, Käser, Kosch“, Zeitschrift f. deutsche Wortforschung, V. 4. — 8 strani. III. „Zur Kenntnis der slavischen Elemente im italienischen Wortschatze“, Archiv f. slav. Phil. XXVI. — 30 strani. IV. „Zur slavischen Lehnwörterkunde“, Denkschr. der kaiserl. Akademie der Wissensch. in Wien, phil.-hist. Kl. Band L. — 89 strani.

Če pomislimo, da so ta dela po svojem značaju taka, ki zahtevajo mnogo zamudnega iskanja in primerjanja, moramo občudovati njih obsežnost. Kdor na torišču teh razprav ni večšak, kakor je baš gospod pisatelj, ta bi si, če je vesten, komaj upal napisati vrstico, če pa je drzen, bi se izgubil v megleno domnevanje. Le tisti, ki je kakor učeni naš rojak na tem polju delaven in domač že leta in leta, zmore kočljivi posel. Razen štev. I. a) se bavijo te razprave s tematološko (v širšem pomenu) in semasiološko razlago raznih jezikoslovno zanimivih slovanskih, posebno slovenskih besed, posezajoč, kadar je treba, globlje v glasoslovne in druge zakone. Navadno gre končno pri vsaki besedi, kakor je razvidno že iz naslova, za to, je li slovenskega izvora ali italijanskega, nemškega, madjarskega, turškega, novogrškega; raziskovalci še dandanes često niso prosti šovinizma, kadar izkopavajo korenike besed, dr. Štreklj je seveda povsem miren kot pravi znanstvenik; saj so za jezikoslovca zanimivejša pota, ki jih je prehodila kaka beseda, nego pa suho dejstvo, da je ali ni izposojenka. Posebno interesantne so n. pr. tiste, recimo slovenske tvorbe, ki so v slovenščini tujke, ki jih je pa vendar slovenščina potem, ko jih je pretvorila po svojih pravilih, posodila Italijanom, Madjarom, Nemcem. N. pr. ital. strucolo je iz slovenskega „štrukelj“, to pa iz nemškega Struckel (kakor zdaj sodi Štrekelj, dočim je prej, v Arch. XII. 485, izvajal našo besedo iz nemškega Strudel in nemško Struckel smatral za zopetno izposojenko iz slovenščine); ital. torbize je naše torbica („torba“ pa je turška beseda!); ital. sala-braco je iz našega šalobarda, to pa iz nemškega Schalbart i. dr. — Tako

dobi strokovnjak zanimivosti na vsaki strani; mi tu na nje le opozarjamo. Sploh pa, kdor bo odslej vprašal Miklošičev etimološki slovar ali tudi Pleteršnikov za izvor kake besede, treba se mu bo najprej prepričati, ni li pisal kaj o njej naš pisatelj; zlasti se s temi razpravami lahko okoristi dotični odstavek v Sketovi slovnici. — Od tako delavnega gosp. pisatelja smemo pričakovati še mnogo temeljitih del, ki bodo kakor ta pričala o zmožnosti in trudoljubivosti Slovencev.

Dr. Jos. Tominšek.

Rokovnjači, narodna igra s petjem v petih dejanjih, po Jurčič-Kersnikovem romanu spisal Fran Govekar. Overturo in glasbene točke uglasbil Viktor Parma. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Te priljubljene narodne igre je izšel drugi, popravljeni natisk. Cena 80 h.

Talija, zbirka gledaliških iger, ureja Fran Govekar. V Gorici 1904. Tiska in zalaga „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Te zbirke je izšel 17. snopič, ki obsega E. Raupachovo žaloigro „Mlinar in njegova hči“.

Letopis Matice srpske. (Konec.) Od starih ilirskih pesnikov živita samo še Ivan vitez Trnski, predsednik društva hrvaških književnikov, in fra Grgo Martić. Tretji, Stjepan Iljašević, je umrl 2. januarja 1903. leta (Zimzelenke). Jos. Eug. Tomić se je jel pečati posebno z romanopisjem, dočim so pesniki Nap. Špun-Stričić, Franjo Ciraki, Ivan Zahar in drugi umolknili. Dr. Fr. Marković, ki se je odlikoval s svojimi dramami, se je zaglobil v filozofske študije. Hugo Badalić, prevodilec Goethejevega Fausta, je izdal l. 1897. v zalogi Matice hrv. svoje izbrane pesme lirske, rodoljubne in reflektne vsebine. Njegov drug iz te dobe je profesor filozofije, dr. Gjuro Arnold, čigar tožne pesmi so izlivi o nestalnosti, ločitvi in o zmagi zlobe nad krepostjo. Hranilović je zaslovel po svojih „Žumberačkih elegijah“, Avgust Harambašić razvija krčevito plodnost, se odlikuje po lahkoti pevanja, ali je precej površen. Silvije Kranjčević je pesnik skepse in pesimizma. Najnovejša zbirka njegovih pesmi „Trzaji“ obsega mnogo lepih idej, ali preveč je v teh pesmih simbolizma in nejasnosti ter svetobolja. Josip Milaković je rodoljubljen pesnik nežnega temperamenta brez posebnega poleta. Tugomir Alaupović, rodom Bosanec, izraža krepko svoje rodoljubje v lepem jeziku ter je s tem zasenčil mnoge druge pesnike, vendar se nam zdi, da je g. Hranilović premalo iztaknil njegovo gostobesednost brez globoke psihologije. Stjepko Ilijić, kakor doslej navedeni trije pesniki, deluje v Bosni. On ima mnogo zdrave simbolike v svojih pesmih, vendar nikdar ne zahaja v meglovitost dekadentstva.

Druga skupina so dalmatinski pesniki. Najstarejši je dr. Ante Tresić-Pavičić. Njegov slog je visoko doneč, obzorje prostrano, fantazija bujna in vendar refleksija hladna in gostobesedna. Rikard Katalinić-Jeretov je ljubezniv pesnik, ki daje duška svojim plemenitim čuvstvom, vendar ne more prav ogreti. Bratje Nikola, Ivan in Mato Ostojići. Prvi se odlikuje po mirni in trezni ljubezni do domovine in ostrim promatranjem človeških prilik. Drugi je prvemu soroden; posebno se dojemajo srca njegove elegije. Tretji je idealen rodoljub in prijatelj svobode. Heres de la Maraja (Milan Begović) je udaril v svoji knjigi „Boccodoro“ na zastarele strune aristokratske španjske lire. Vladimir Nazor piše epske pesmi iz mitološke dobe. Jezik je lep, stih pa so presvobodni, predmet samo za poznavalce mitologije užiten. Ante Petravić je rodoljubljen pesnik, ki se kreče v retorskih figurah v razblinjenem slogu. Marin Sabić (Trenutci) je samozadovoljen pesnik, ki mu je edini predmet njegova lastna oseba in njegove ljubavne spletke in nezgode. Dinko Sirovica je patriotski pesnik, ki realno opeva

priliko svojega naroda brez fantastnih ditirambov in umišljenih vzdihov. Jurij Kapić spretno posnema ton narodne pesmi. *Neurasthenikus* (Vicko Mihaljević) je izdal stihovan dnevnik originalnega, duhovitega človeka, kjer je najti (Pregršt šušnja) mnogo ugodnih refleksij, impresij itd. Tudi satira mu je uspela, ker ni surova, nego fina!

Od mlajših pesnikov zagrebških sta obrnila največjo pozornost nase dr. Velimir Deželić in Stjepko Spanić s svojimi pesmimi. Isa Velikanović je spisal za Matico hrv. epsko pesem „Otmica“, ki je pravi dobiček za literaturo hrvaško. Tudi se odlikuje s svojimi prevodi iz slovanskih (ruskih in poljskih) slovstev. Albert Veber se je poskusil z uspehom v satiri. Milivoj Podravski opisuje v realnih pesmih svojo podravsko domovino, njene ljudi in prilike. V epiki posnema madjarskega pesnika J. Aranja. Brata Mihovil in Mirko Nikolić sta pobudila veliko zanimanje s svojimi pesmimi. Znana sta med mlajšimi pesniki Dragutin Domjanić in Vladimir Vidrić, pesnika dekadentna. — Potem omenja pisatelj še bolj površno Bunjevca Evetovića (Miroljub), Ferda Juzbašića, Mladena Barbarića, Ivana Lepušića, Viktorja Badalića (sina Huga Badalića), Zvonimira Devčića, Sane Kurjakovića (Vuksana). Kdor hoče spoznati hrvaške pesnike, naj prebere ta spis.

R. Perušek.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. (Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.) Knjiga IX., zvezek 1. V Zagrebu 1904. — Prof. J. Milčetić prispeva zanimive „Sitnije priloge“ s folkloristovskega polja, tako o „rajski ptici“, ki nam je znana iz Valjavčeve pesnitve. Pripoveduje se ta gatka v starem glagolskem rokopisu iz leta 1558., ki je prevod iz latinščine; iz tega se da izvajati, da je v hrvaško književnost prešla iz latinske srednjeveške književnosti. Razen tega se nahaja v glagolskem rokopisu, ki je valjda iz XVII. veka in v delih dveh hrvaških piscev iz XVII. oz. XVIII. stoletja in sicer bosanskega franjevca Divkovića ter Antona Kanižlića. — V prilogu „Ženidba Dušanova“ se bavi prof. Milčetić z razlago slovenske narodne pesmi „Modri Sekol junak“, ki so jo v Kranjsko prinesli najbrž hrvaški Uskoki 16. ali 17. veka, v prilogu „O dječjim igrama“ pa dodaja opombe o istoimeni moji razpravi v VII. knjigi „Zbornika“.

Med manjšimi prinosi čitamo: „Frjanovo“ (narodni običaj na Murskem polju), ki ga je zabeležil Vid Habjanić, nagornjak na Plešivici pri Jeruzalemu na Štajerkem. Prinos je podan v narečju Stanko Vrazove domovine, a narečje pač ni natančno posneto.

Dr. Fr. Ilešič.

Janko Koharić: Das Ende des kroatischen National-Königtums. Preis K 1-20. Agram 1904. Commissionsverlag der Buchhandlung G. Trpinac. Druck von Mile Maravić. Domoljubno, zaslužno delo, ki vzbudi zanimanje za pravice hrvaškega naroda v širših krogih.

Koncertna pevka gospica Mira Devova v Belgradu. Ker je Slov. Narod poročal že podrobneje o svečanem koncertu, ki se je vršil dne 19. septembra v belgrajskem kraljevem pozorišču ob velikem kraljevskem slavlju v Belgradu pod naslovom „Jugoslovansko umetniško veče“, smo odvezani dolžnosti, poročati natančneje o celotnem programu, pač pa se nam zdi potrebno zabeležiti vprav fenome-

nalni uspeh, ki ga je dosegla mlada slovenska umetnica pri reviji jugoslovanske glasbe. Poleg Srba Pera Stojanovića, ki je zmagal s svojo mojstrsko vijolino kot slaven virtuoz z veliko tehniko, katero je pokazal bravurno v Vjetanovi „Polonezi“ ter tudi v svoji kompoziciji „Pesem brez besed“, in poleg fine pianistinje Mare Čerenove iz Sofije, smo dokazali Slovenci, da je pri nas petje na višini, kajti pokazali smo koncertno zvezdo, ki je upravičeno blestela na jugoslovanskem večeru.

Imeli smo in še imamo slavnih pevk in pevcev, a vsi so šli v tujino ter stopili na gledališki oder. Baš kakor gospica Devova, je vzrasla tudi ga. Verhuneč-Holzapfel iz „Glasbene Matice“, tega znamenitega našega zavoda, ali tudi njo je zamaknil sijaj teatra in dramatične glasbe. Mira Devova pa je ostala v koncertni dvorani ter je napredovala od primitivnih početkov do istinite umetnice; napredovala je skokoma in njen sijajni talent se je razvil na tihem prav v zadnjih dveh letih, odkar je nismo čuli v daljšem solu v Matičnem koncertu, v najresnejšo umetnost, ki prestane z brezdvomnim uspehom absolutno kritiko. Gospica Devova je danes prva naša domača koncertna pevk. Izbrala si je žaner, ki je specifično muzikalen, žaner absolutne muzike brez vseh primesi. A nam se zdi, da je Mira Devova še posebej kakor rojena za tiho krasoto komorne glasbe; baš tu ima umetnica priliko, da pokaže ves svoj talent in vse svoje znanje. Umetnost njena namreč ni zunanja, ni patetična, nego intimna, iskreno notranja. Mira Devova globoko razumeva vse muzikalne detajle ter poje s plemenito eleganco, poleg tega pa podaja zaokroženo harmonijo celote z impresijsko markantnostjo. Vso pevsko tehniko je pokazala Mira Devova na belgrajskem koncertu v težki Griegovi kompoziciji: „Solvegova pesem“. Ekonomija glasu je bila izvrstna, imenitno niansiranje, iz katerega se čuje diven pianissimo. Belgrajska publicistika brez izjeme je bila očarana po tem pianu. Koloraturo ima gospica Devova neoporečno, a naštudira svoje partije z izredno marljivostjo, tako da kaže pri vsakem taktu sigurnost umetnice z veliko rutino. A še nekaj! Kako krasno podaja gospica Devova občutje pesmi z zabarvanjem glasu! Čisti, kristalni zvok glasu njenega se razliva kakor pomladanski vetrič, ki poln miline prinaša mehek, topel aroma snežnobelega cvetja, zvončkov ali šmarnic preko pisanih livad ali pa plamti v opojnem žaru bujnih cvetov dehtečih, rdečih rož. Radi tega pa bi imenovali petje gospice Mire Devove krasen bel canto s sijajnim modernim obeležjem, z globokim muzikalnim razumevanjem.

Uspeh, ki ga je dosegla naša koncertna pevk pri belgrajski publiku, je bil izreden. Odlični strokovnjaki, s katerimi nam je bilo čast osebno govoriti, so jo visoko povzdigovali ter izražali popolno priznanje. Hoteli so ji, kakor je poročal že „Narod“, ponuditi takoj laskav angažma kot koncertni pevki spričo velikega priznanja. Občinstvo ji je tako aplavdiralo, da je morala poleg programa peti še posebej, kar se ni pripetilo ta večer drugemu umetniku. In ko je nastopila tudi namesto g. Betteta, je zašumelo po kuloarjih med poslušalci, ki so hiteli, glasno izražajoč svojo zadovoljnost, v avditorij. Opetovano je ploskal kralj Peter I. in ves njegov dvor, ki se je udeležil „Jugosl. umetn. večera“. Slednjič bodi nam dovoljeno iz šume belgrajskih kritik, ki so priznale gospico Devovo za kraljico večera, („Slob. Reč“), zabeležiti samo pasus iz prve srbske revije „Srb. Književnega Glasnika“, ki poroča o njej med drugim: „Gospodjica (M. Devova) peva sa velikim muzikalnim razumevanjem i ume zgodno, da se koristi svojim organom. Glas joj, do duše, nije velik, ali zvuči neobično prijatno, naročito u srednjim i visokim partijama. G-ca. Devova ume pevanju da dá naročiti draž, što na slušaoca deluje neobično prijatno;

glas joj je vrlo školovan, izgovara u svima položajima lako i bez muke, i sposoben je za sve dinamičke nianse. G-ca. Devova je požnjela kod publike neobični, veliki uspeh, koji je bezuvetno zaslužila."

Na jugoslovanskem umetniškem večeru je nastopil tudi slovenski oktet s „Strunami“ (A. Nedved) in z D. Jenkovo „Ljubezen in pomlad“. *J. R.-Sever.*

Viktor Parmove skladbe k „Rokovnjačem“ in „Legijonarjem“, prirejene za klavir, so izšle v založbi ljubljanskega knjigotrčca Otona Fischerja. „Rokovnjači“ obsegajo štiri, „Legijonarji“ šest pies, stanje pa: „Uvertura“ za klavir K 2-50, „Kuplet“ za moški glas s klavirjem K 1, „Zora vstaja“ za sopran s klavirjem K 1, „Cvetočih deklic prsa bela“, samospjev (sopran) z mešanim zborom ob spremljevanju klavirja, K 2, „Zapoj mi ptičica glasno“, pesem za sopran s klavirjem, K 1-20, „V petju oglušimo“, moški glas s klavirjem, K 1-80, „Kuplet“ za moški glas s klavirjem, K 1, „Romanca“, samospjev (tenor) z moškim zborom ob spremljevanju klavirja, K 1-80, „Ptička“, pesem za sopran s klavirjem, K 1-20, „Skoz vas“, koračnica za klavir, K 1-20. Vsaka piesa je sama zase čedno opremljen zvezek. Te skladbe smo v našem listu ocenili že ob uprizoritvi „Rokovnjačev“ in „Legijonarjev“. Da je vse, kar komponuje Parma, melodijozno in prikupljivo, je obče znano in zato kar nič ne dvomimo, da bode naše občinstvo rado kupovalo omenjene kompozicije. Saj je pa tudi popolnoma v redu, da se umikajo iz naših salonov bolj in bolj tuje skladbe ter se glase po njih domači zvoki!

—a—

Slovensko gledišče. A. Drama. Letošnja sezona slovenskega gledišča se je pričela dne 29. septembra. Prvi je prišel Sardou do besede, kajti predstavljali so zvečer tega dne kot noviteto njegovo zgodovinsko dramo v 5 dejanjih „Domovina“.

Sardoujeve drame nudijo igralcem kot malokatero druge priliko, da pokažejo svoje zmožnosti in rutino — seveda rutino morda že bolj nego prave zmožnosti, kajti znano je, da je pripravljal Sardou vloge svojih junakinj kaj rad posebnim pasijonom znamenitih igralk, vsled česar je gledal le preveč na zunanji efekt. V tem tiči kolikor toliko vzrok, da Sardoujeve drame dandanes ne učinkujejo več tako, kakor so svoje dni. V „Domovini“ je poleg tega tudi dejanje predaleč za nami. Dasi je v igri vse s čudovito bistroumnostjo izumljeno in z neoporečno dramatiško spretnostjo zgrajeno, nam dramatik usode svojih oseb vendar ne privede bliže srcu, tako da le malo sočustvujemo z njimi in da se nam vidi v igri marsikaj, kar naj bi imelo po namenu pisateljevem dramatični efekt, golo komedijantslvo. Ne motimo se nemara, ako trdimo, da je intendantca našega gledišča otvorila letošnjo sezono s to igro baš glede na gori omenjeno lastnost Sardoujevih dram, hoteč nam pokazati, kaj vzmorejo za dramo na novo angaževane igralske moči. No, priznati moramo, da smo bili v tem pogledu kaj prijetno iznenađeni, in precej prvi večer je bila naša sodba ta, da je napravilo naše gledišče s pridobitvijo gđ. Spurnove (Dolores) in gospoda Tišanova (Kailos van der Noot) izvrstno akvizicijo. Oba sta nas utrdila v tej naši sodbi še bolj dne 13. oktobra, ko se je predstavljala prvič na našem odru „Žena sužnja“ (gazdina roba), slika iz življenja moravskih Slovakov v 3 dejanjih, spisala Gabrijela Preissova. Zlasti gospdč. Spurnova

v vlogi Eve se je odlikovala. Njeno igro preveva vseskozi pristno čuvstvovanje, ki ga zna z umetniško dovršenostjo kakor v glasu tako v mimiki primerno izražati. Manj hvaležno vlogo je imel v tej igri g. Tišnov, kajti Miha ni globok značaj, ampak navaden omahljivec in zato njegova vloga tudi ne nudi prilike, da bi igralec posegel globoče v psihologijo.

„Žena sužnja“ — zakaj ta naslov? Vse v igri se godi po samostojni in precej uporni glavici Evini. Vzela je za moža Petra, ker je sama hotela, a ker ga ljubiti ni mogla, ji zopet nihče ni ubranil, da bi ga ne bila zapustila in ušla s svojim prejšnjim ljubincem, zdaj poročenim Mihom. Da se stavijo njeni zakoniti zvezi z Mihom zapreke, je on baš tako malo kriv kakor ona, in o kakem tiranstvu tu ne more biti govora. Da, prepričani smo, da bi se bile razmeknile tudi te zapreke, če bi Evi v odločilnem trenutku ne bila pošla ona energija, ki jo je prej zmeraj kazala. „Hočem!“ je bilo prej geslo Evino, zakaj na koncu tolika resignacija? Iz tega vzroka se nam vidi zvršetak drame nedostaten, psihološko premalo utemeljen. Vse drugo v igri pa dokazuje, da je Preissova odlična pisateljica. Eva je poseben značaj, a ta značaj je izražen v igri tako, da ga je mogla očrtati samo ženska. Moškemu se je težko poglobiti tako v žensko dušo, v žensko mišljenje in čuvstvovanje.

Največ repriz je doživela dozdej noviteta „Reservistova svatba“, burka s petjem v 4 dejanjih, napisala Chivot in Duru, kajti predstavljali so jo na večer dne 1., 9. in 16. oktobra, pa popoldne 23. oktobra. Pisatelja delujeta s ceninimi, močno obrabljenimi sredstvi. Duhovitosti smo v igri zasledili le malo, ali nič.

Razen tega se je uprizoril dne 9. okt. popoldne prvič v sezoni Morrejev „Revkček Andrejček“, a dne 25. oktobra prvič znameniti dramski proizvod Maksima Gorkega „Na dnu“. O tej predstavi več prihodnjic.

B. Opera. Tudi opera je pričela z noviteto. Peli so prvič na našem odru dne 4. oktobra Meyerbeerjeve „Hugenote“. „Robert le Diable“ in „Hugenoti“ sta oni operi Meyerbeerjevi, v katerih se je Meyerbeer povzpela na višek glasbene umetnosti, a da so se izvedli „Hugenoti“ na našem odru toli sijajno, nas navdaja lahko z zadovoljstvom in ponosom. Vse kaže, da čaka letos obiskovalce slovenskega gledališča izreden užitek. Že repertoar sam na sebi, ki ga je objavilo dramatično društvo v začetku sezone, je imeniten. Ako pa se vpoštevajo še izborne moči, ki jih je pridobila intendantca, potem ne moremo dvomiti, da doseže naše gledališče letos, zlasti z opero izredne uspehe. Posebno so se odlikovali v „Hugenotih“ dami Skalova in Kučerova ter gospodje Orželski, Peršer in Ouřednik. A tudi s vsemi pevci manjših solistovskih vlog smo bili zadovoljni. — Ponavljali so „Hugenote“ 7. in 11. oktobra.

„Razen „Hugenotov“ so se pele doslej le še našemu občinstvu od prej znane „Hoffmanove pripovedke“ z istim lepim uspehom, in sicer dne 18., 21. in 23. oktobra.

Dr. Fr. Zbašnik.

Upodabljajoča umetnost

Josip Germ, akad. slikar in učitelj risanja v Pragi, je priredil kot pendant že prej izišli reprodukciji „Belopeškega (Klanškega) jezera“ zdaj tudi reprodukcijo svoje slike „Bled“. Umetnik sam pravi, da se je odločil k temu koraku le zaradi tega, ker Slovenci do sedaj nismo imeli razen nekaterih barvenih

litografij odličnih rojakov nikakih primernih slik lastnega proizvoda v okras domačih in zlasti društvenih in šolskih prostorov. To je žalostna istina in umetniku moramo biti hvaležni, da nam je podal slike dveh najlepših točk naše naravnih krasot tako bogate domovine, ki bosta v istini krasili vsak salon. Skrajni čas je, da se zavedamo Slovenci tudi v tem pogledu ter vpoštevamo pri nakupovanju slik v prvi vrsti dela naših domačih umetnikov, ki imajo razen drugih tudi to prednost, da so mnogo cenejše nego reprodukcije inozemskih slikarjev, ki nam jih tako vsiljivo ponujajo židje z Dunaja in iz Budimpešte. — V svojem „Bledu“ slikar Germ ni stremil za bogvekako originalnostjo, ampak skušal je, da nam predloži ta „biser kranjske dežele“ od najlepše strani, kar je popolnoma v skladju s postranskim namenom, ki ga je imel pri svoji umetniški stvaritvi. Reprodukcijska je tribarvena in napravlja jako ugoden vtisk. Original „Bleda“ je kupila dežela Kranjska.

Velikost obeh gori navedenih slik je 50×32 cm, na kartonu 67×51 cm; cena na kartonu samem po 6 K, v rdečkastorjavem jelševem okviru s steklom brez kartona po 10 K, v takem okviru in na kartonu po 12 K, v vzorčnem okviru s steklom brez kartona po 12 K, na kartonu po 15 K. Dovolj se tudi plačevanje na obroke. Poština in zaboj se računata za lastni strošek, pošiljatev slike na kartonu in v zavitku s poštnino 40 h. Naslov: Josip Germ, akad. slikar in učitelj risanja, Praga, Václavské nam. 10.

Splošni pregled

Dr. Vladimir Levec †. Dne 7. oktobra ob 11. uri zvečer je preminil po dolgotrajni, mučni bolezni dr. Vladimir Levec, profesor nemškega prava na vseučilišču v Freiburgu v Švici, niti 28 let star. Če je kaj tragičnega v življenju, je smrt mladega moža, ki je ves svoj skopo odmerjeni čas porabil v to, da bi razširil svoje duševno obzorje, pomnožil svoje znanje . . . moža, ki si je nagradil že zaklade učenosti, pa se mora ločiti s sveta v hipu, ko bi lahko poklonil slovestvu plodove svoje neutrudne pridnosti ter proslavil domovino, ki jo je iz vsega srca ljubil! Čudovito je, kaj vse je rajnik, ki ga prištevata tudi „Ljubljanski Zvon“ med svoje so-trudnike, navzlic svoji mladosti že storil, in trpko je človeku pri srcu, ako pomisli, kaj vse bi bil še lahko dopolnil, pa je moral v hladno zemljo! Baš tam, kjer so nam tako redko sejane moči — na zgodovinskem polju, mori zadnja leta tako neusmiljeno smrt! Toda Rutar in Vrhovec sta lepšo dobo že preživela — Levec pa je imel skoro še vse pred sabo! . . . Časten spomin blagemu pokojniku!

Jugoslovanski almanah. V ponedeljek, dne 19. (6.) septembra t. l. so se sestali tedaj v Belgradu zbrani jugoslovanski književniki in umetniki na svojo prvo konferenco v dvorani hotela „Imperiala“. Razgovarjali so se o izdaji literarnega in umetniškega dela, da se ovekoveči prva jugoslovanska umetniška razstava ter da se ž njim položi temelj kulturni vzajemnosti Jugoslovancev.

Konferenca se je začela ob desetih dopoldne pod predsedstvom hrvaškega pisatelja g. Šandorja Gjalskega pl. Babića. Predsednik je predlagal, naj se ustanovi časopis, ne le almanah, ter naj se izdaje v vseh štirih jugoslovanskih narečjih, da se tako posamezna plemena čimbolj spoznavajo. Bolgar Todorov pa je bil mnenja, da bodimo zadovoljni z almanahom ter opustimo časopis, ki ga je težko osnovati; treba pa je v izložbeni odbor, ki naj se vzdrži tudi dalje za almanah, privzeti po

nekaj zastopnikov vsake narodnosti. Sprejelo se je nadalje po debati, naj se tiskajo književni doneski v jeziku tistega naroda, h kateremu pripada pisatelj, ter se izdajo skupaj v eni knjigi, ne kakor se je predlagalo, da bi se izdali štirje zvezki v štirih narečjih ter bi se prevajalo iz enega jezika v drugi. Sklenilo se je tudi, da se izdajo umetniške reprodukcije in literarni del skupaj, ne ločeno, kakor je mislil zastopnik ministrstva, ki je izjavil, da bo izdajo drage volje podpirala vlada. Po daljšem razpravljanju o podrobnostih, o katerih so govorili zastopniki različnih narodov, se je izvolil na predlog g. Pavla Popovića odbor umetnikov in književnikov, ki prevzamejo (umetniki za umetnost, književniki za literaturo) skrb za doneske v jugoslovanski almanah. Izvoljeni so bili sledeči gg.: od Srbov: umetniki gg. Gj. Jovanović, P. Vučetić, R. Vukanović in književnika gg. J. Dučić ter J. Skerlić; od Bolgarov: umetniki gg. I. Angelov, S. Mrtvička, N. Mihajlov in književnika gg. A. Protić in P. Todorov; od Hrvatov: umetnika gg. Frangeš in R. Valdec ter književnika gg. Gjalski in M. Nikolić; od Slovencev: umetniki gg. A. Šantel, J. Germ, R. Jakopič in književniki gg. A. Gaber, J. Regali in F. Govekar. Sprejela se je poleg tega sledeča resolucija: „Književniki in umetniki slovenski, bolgarski, hrvaški in sbrski so sklenili na konferenci dne 6. (19.) septembra, da v spomin početka jugoslovanske umetniške in književne vzajemnosti izdado skupni almanah s sodelovanjem književnikov in umetnikov jugoslovanskih“.

Na drugi konferenci v torek, dne 20. (7.) septembra, ki se je vršila ob devetih dopoldne v istem hotelu zopet pod predsedstvom Šandorja Gjalskega, je bil zopet časopis na razgovoru, ali zopet se je izjavil zbor le za almanah, ki naj mu pripravi pot. Določil se je rok, v katerem naj se almanah izda, namreč 1. januar 1905. G. Nikolić je priporočal, naj se določi tudi obseg almanaha ter odmeri vsaki narodnosti maksimalno število pol. Poudarjal je, naj ne bodo posamezni spisi predolgi in naj se sprejmejo le najboljše dela dobrih avtorjev. Da se dobe naročniki, je menil g. Nikolić, bi bilo dobro, če bi se dal v vse jugoslovanske liste poziv na publiko, ki naj ga podpišejo vsi člani celokupnega odbora. Končno je izjavil g. Nešić, član omladinskega odbora, da prevzame izložbeni odbor vse administrativne posle, istotako preskrbi tudi sredstva za izdajo; v vsem drugem pa bo postopal dogovorno z umetniki in književniki, ki so v ta namen izvoljeni. Naposled se je sklenilo izdati poseben proglas, ki ga naj sestavijo gg. Gjalski, Todorov, Govekar in Vasić in na katerega podlagi naj pozovejo lokalni odbori v Sofiji, Ljubljani, Zagrebu in Belgradu tamošnje književnike, da določijo svoje doneske. Proglas se je že objavil v slovenskih dnevnikih.

J. R.-Sever.

Avdijenca jugoslovanskih književnikov in umetnikov pri srbskem kralju Petru I. Karagorgjeviću. Umetniki in književniki jugoslovanski, ki so se mudili za časa kraljevskih svečanosti v mesecu septembru t. leta v Belgradu, so se dne 24. istega meseca poklonili venčanemu kralju Petru, nasledniku Dušana Silnega, v skupni avdijenci. Prvič je bilo zbranih toliko umetnikov in književnikov vseh jugoslovanskih narodov in prvič je bilo tudi, da je suverenski vladar počastil z oficijalnim sprejemom jugoslovansko umetnost kot tako — in radi tega, ker je to dejstvo historično, je treba, da ga ohranimo v spominu. Avdijenca se je vršila v soboto dne 24. septembra ob dvanajstih opoldne v novem konaku. Kraljeva sprejemnica je krasna dvorana, v katero ima kralj dohod iz svojega kabineta, na drugi strani pa vodijo vrata skozi tri dvorane na velik koridor, nad stopnicami, po katerih prihajajo došleci. Avdijence so se udeležili Slovenci: slikarja Jakopič in Germ, pisatelj

J. Regali-Sever in zastopnik „Vesne“ Ante Gaber; Hrvatje: kiparja Frangeš in Valdec, slikar Bužan, romančier Šandor Gjalski ter pesnika dr. Vidrič in dr. Tresić-Pavičić; Bolgari: ravnatelj drž. slik. šole v Sofiji Mrtvička, dvorni slikar Mihajlov, slikar Angelov in pisatelj Protić in Daskalov; končno Srbi izven kra ljevine: književniki Marko Car, Jovan Dučić in Šantić. Deputati so bili sprejeti z vsemi dvornimi častmi. Ko je šel kraljevi dvorni maršal iz sprejemnice, kjer stoji v kotu miza s soljo in kruhom v prekrasnem posodju, je vstopil kralj Peter I. v generalski uniformi. Pozdravil ga je Šandor-Gjalski v imenu vse deputacije z vznesenim govorom. Kralj se je zahvalil na posetu in nato šel k vsakemu deputatu posebej, da se mu je ta predstavil, na kar mu je kralj podal roko. Nato se je kralj počel prav ljubeznivo pogovarjati zdaj s tem, zdaj z onim. Izrazil se je, da je v umetniški izložbi tudi secesija zastopana, ter poudarjal, da je glavno, da umetnost ne zaide v šablone. Kralj je vprašal med drugim tudi, če se je kaj sklenilo za prihodnost na sestanku umetnikov in književnikov, na kar mu je Gjalski povedal, da se napravi vsaj vsako drugo leto po ena umetniška izložba v Belgradu, Sofiji, Ljubljani in Zagrebu, obenem pa se izda tudi almanah v vseh štirih jugoslovanskih narečjih. Nj. Veličanstvo je pripomnilo nato, da mi Slovani pač zasnujemo mnogo, toda malo izvršimo, da se ogrejemo kot železna peč, pa se prav tako hitro ohladimo. Kralj je opominjal tudi, naj bi se med seboj bolj spoznavali. Dočim se Srbi zanimajo za Francoze, Italijane in Nemce, niso doslej poznali Slovanov čisto nič, Hrvatov malo in celo z Bolgari so se gledali izza plota. Ko je deputacija obljubila, da bo v naprej sigurno drugače, ker je početek že storjen, je izrazilo Nj. Vel. še enkrat svojo najvišjo zadovoljnost radi poklonitve vseh jugoslovanskih umetnikov in književnikov ter odšlo v svoj kabinet. — Avdijenca je trajala do 1/2 1 popoldne.

x.

Umetniške štipendije je iznova razpisalo učno ministrstvo. Prošnje je vložiti do 1. marca 1905.

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju je izdalo štiri-najsto in petnajsto letno poročilo za šolski leti 1901/2 in 1902/3. Dohodkov je imelo društvo v šolskem letu 1901/2 K 4341'67, od katerih pripada K 60—osnovni glavnici, ki je narasla na K 17.072'95; v šolskem letu 1902/3 pa je bilo vseh dohodkov K 5564'49, od katerih pripada K 220.—osnovni glavnici, ki je narasla na K 17.292'95. — Stroškov (podpore, pristojbine in upravni stroški) je bilo leta 1901/2 K 4581'61, v šolskem letu 1902/3 pa K 5569. — Leta 1901/2 je bilo vloženih 496 prošenj, od teh se jih je ugodno rešilo 435, leta 1902/3 pa vloženih 477, ugodno rešenih 426 prošenj. Po študijah je bilo med podpiranci leta 1901/2: juristov 30, filozofov 31, medicincev 3, tehnik 1, agronoma 2, učenci akademije upodablajočih umetnosti 4, tehnolog 1, ojnopomolog 1, konservatorist 1, učenec eksportne akademije 1, skupaj 75 podpirancev; v šolskem letu 1902/3 je bilo med podpiranci: 28 juristov, 30 filozofov, 2 medicince, 2 tehnika, 3 agronomi, 1 učenec upodablajočih umetnosti, 1 ojnopomolog, 1 učenec višje obrtne šole. — Po domovinstvu je bilo med podpiranci leta 1901/2: 41 Kranjcev, 23 Štajercev, 9 Primorcev, 2 Korošci; v šolskem letu 1902/3 pa je bilo: 41 Kranjcev, 17 Štajercev, 7 Primorcev, 3 Korošci. — V petnajstih letih je društvo razdelilo: 42.047'42 kron.

Darila sprejema I. društveni blagajnik gosp. dr. Klement Seshun, dvorni in sodni odvetnik na Dunaju, I., Singerstrasse 7.

Društvo toplo priporočamo v podporo!